

VÄLIS-EESTI

Nr. 2

1936

Eestimaal põllusaaduste
ümbertöötam. osahing

„VIRU“

Vabrikud:

Rakveres,
Kadrinas,
Jõhvis.

Tallinn, Suur Kloostri t. 22/18
Telegr. „Turum“. Tel. 437-84.

Valmistavad:

Peaesindaja:

**kartulitärklis,
kartulisiirupit ja dextriini.**

A-s. Rumberg, Tuberg & Ko.

Tallinnas, S. Kloostri 22/18.

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

Juhatus ja müügebüroo:

Tallinn, Valli tän. 4.

Telegr. aadr.: „Peapõlevkivi“.

Telefonid: 450-85, 474-76 ja 450-62.

Kaevandused ja õli- &
bensiinivabrik:

Kohtla-Järvel ja Kukrusel.

Õililadu Tallinna sadamas.

Bensiini automaadid Tallinnas ja
Kohtla-Järvel.

Riigi Põlevkivitööstuse saadused:

PÕLEVKIVI; TOORÕLI; KÜTTEÕLI; BENSIIN; MOOTORPETROOLEUM; MOOTORNAFTA; DIISELNAFTA; RASKED ÕLID; BITUUMEN (Estobitumen); ASFALTEMULSION; MAANTEÕLI; IMMUTUSÕLID; FENOLAAT; „ESTOKARBOLINEUM“; VILJAPUU-KARBOLINEUM R. P. T. 33; putukamürk „PUTTOX“; KATUSELAKK (katusetõrv); RAUALAKK (asfalt-lakk) ja ASFALT-MASTIKS.

*Mitmesuguseid lihasaadusi
soolatud, suitsetatud ja konserveeritud kujul*

ostate

*Ühisus
„Estonia Eksporttööstusajadelt“*

*Tallinn, Suur Tartu mnt. 101. Postkast 33.
Telefonid: 305-51, 305-82, 309-53, 369-55.*

Soodsam ostukoht väliseestlastele
on

„PÄEVALEHE“

raamatukauplused, kirianduse- ja paberilaod.
Tallinnas, Suur Karja tän. 23 ja Pikk tän. 2.

SOOVITAME SUURES VALIKUS:

Kõiki eestikeelseid raamatuid,
maakaarte, linnaplaane ja vaatekaarte.
Riigi- seltskonnategelaste päevapilte ja postkaarte.
Kõiki Eestis ilmuvaid ajakirju ja nende peale tellimiste
vastuvõtmine.
Tellige ainult meie kaudu Eesti algupärast- ja tõlkekir-
jandust.

Tellimiste täitmine asjatundlik, kiire ja korralik.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Tallinn — Eesti, Pikk tän. 2, oma telefoni keskjaam 428-83.

A-S.

VENNAD KIMBERG

TRAADI-JA NAELAVABRIK

Latinaelad, papi-, pleki-, vormi-, side-, saapa- ja kõiks. erinaelad, obadused.

Traat: haljas, põletatud, tsingitud, va-
setatud, vedrutraat, vasktraat, okastraat.

Kabjanaelad. Hobuserauad.

Igasugused **needid** rauast, alumiiniu-
mist ja vasest.

Tallinn

Telef. 448-17
ja 304-34.

KÜLASTAGE

RESTORAN-ÖÖLOKAALI

DU NORD

TALLINNAS

VÄLIS-EESTI

VÄLISEESTLASTE AJAKIRI

VEEBRUAR, 1936

Nr. 2.

8. AASTAKÄIK

Väliseestlased ja eesti keel.

„Vana hea eesti keel“. — Keelearengu õigustused. — Keele-
oskuse tähtsus rahvuse säilitamisel. — Kirjanduse osa kee-
letundmise arendamisel.

Vanemate väliseestlaste suust, kes olnud juba kauemat aega kodunt eemal, kuulduv sageli kurtmisi, et nad ei saa enam eesti keelest aru — niivõrd „moodsaks“ olevat see muutunud. Tõsi — eesti keel on ise-
seisvuse ajal rohkem muutusi läbi teinud kui varemalt vast sajandi jooksul. Vanemates eesti asundustes, mis asuvad kus-
kil Alberta provintsis, Kanadas või Ühend-
riikide kõrvalisemates nurkades, on sinna rännanud eestlaste arengutee läinud täiesti lahus kodumaa omast. Maailmasõja ajal kadus täielikult igasugune kontakt kodu-
maaga. Kuna kodumaal eesti keel arenes ja täienes, jäid nad oma Jannseni-aegse keele juure. Kui siis viimaks jälle kirjad ja aja-
lehed hakkasid sinna jõudma ja ühendus kodumaaga uuesti tekkis, leidsid nad, et eesti keel on teinud läbi suure muutuse. Oli tekkinud juure palju uusi sõnu ja uusi vorme. See raskendas arusaamist ja teki-
tas pahandust. Kurdeti, et vana hea eesti keel on „ära solgitud“.

Kuid mitte ainult nemad, vaid palju hilisemaidki väljarändajaid, kelle haridus pärit veel vene koolist, ei ole suutnud sammu pidada eesti keele kiire arenguga ja nende suust kuuleb tihti samasuguseid kurtmisi. Kõigi nende meelest on eesti keele parandamine ja täiendamine „solkimine“. Vana keel oleks nende arvates hea küllalt.

Kuidas aga selle „vana hea“ eesti keelega lood on, selgub kohe, kui asja lähemalt vaatleme. Igaüks kaldub harilikult seda keelt kiitma heaks, millega tema on harjunud, ja otsustamisel ollakse tihti kaugel objektiivsusest. Kui Jannseni aegu oleks ärrganud ellu ja pugunud hauast välja mõni vana eestlane, kes surnud aastat 200 tagasi, siis lugedes ja kuuldes Jannseni eesti keelt, oleks jäänud ta mõneks ajaks tummaks ja, taibates siis, mis keelega tege-
mist, oleks hüüdnud ka tema kindlasti: „Mida te olete teinud meie vana hea eesti keelega?“ ja oleks pugunud ruttu jälle hauda tagasi*). Samasuguse etteheite osaliseks saaksid kindlasti ka kõik praegused vanad väliseestlased oma isaisadelt, võib olla isadeltki, kui neil nüüd veel võimalus oleks omavahel vestelda. Iga sajandiga muutub keel.

Kui me nüüd raamatu-aasta puhul loeme 400-aast. Wanradt Kõll'i katekismuse lehekülgi, siis võtab igalühel kaunisti tööd ja vaeva, et aru saada, mis seal kirja on pan-

*) Keeleuuenuse otstarbekus selgub käesolevastki lausest — „moodsas“ keeles kõlaks see lause järgmiselt: „Kui Jannseni-aegu ärrganuks ellu ja pugenuks hanast välja mõni vana eestlane... jäänuks ta tummaks... hüüdnuks ka tema... ja pugenuks ruttu hauda tagasi.“ Kuivõrra lihem, lihtsam ja painduvam!

dud. See keel oli kindlasti ka omaaegne „hea“ eesti keel.

Saksa ringkondades peeti eesti keelt omal ajal lihtsalt „maarahva“ keeleks, milles küll harimata inimene saab oma mõtteid väljendada, kuid millega „tarka juttu“ rääkides ei ole midagi peale hakata — ühe sõnaga: „matside“ keel. See keel oli nende arvates nii primitiivne, et ta kunagi ei pidanud kujunema selliseks „kultuurkeeleks“, nagu näiteks saksa keel.

Muidugi ei jaganud eestlased ise seda arvamist, välja arvatud kadakad. Kuid siiski oli tõsi, et eesti keele loomulik areng oli pidurdatud. Ka olid võõrad mõjnd jõudnud eesti keelt juba tublisti rikkuda. Teadust õpiti ja õpetati teistes keeltes. Eriti avaldas eesti keele kujunemisele mõju saksa keel. Veidihaaval ja märkamatuks tungis saksa keel eesti keelde ja kui eestlane, hommikul õue astudes, leidis, et „luft oli täiesti klaar“, ei kahelnud ta, et mõtleb sulaselges eesti keeles.

Hiljem, kus vene võim hakkas oma mõju Balti riikides rohkem maksma panema, tekkis ka vene mõjutusi, eriti piiri ääres. Ja kui narvakas kõneles, et ta läheb „parahodi pristani lodkaga kataitama“, küllap siis temagi arvas, et räägib eesti keelt.

Koolides õpetati kõiki aineid vene keeles ja eesti keelele ohverdati heal juhusel ainult mõni tunnikene nädalas. Loomulikult ei saanud eesti keel niisugustes surveoludes areneda võrdselt vaba ja iseseisva keelega.

Kui siis saabus Eesti iseseisvus ja eesti keel sai koolis peremehe-õiguse, meie teadusemehed ja pedagoogid (kes pealegi ise ka oma teadmised olid omandanud võõras keeles) olid tõsiselt kimbus õppeainete õpetamisega eesti keeles. Olemasolevad oskussõnad, mille järele seni ei olnud tekkinud veel erilist tõsist vajadust, kuna teaduslikudeks keelteks olid võõrkeeled, olid konarlikud ja puudulikud. Paljudel juhtumitel puudusid oskussõnad üldse. Algas kibe uute sõnade loomine, et täita tühikut. Sellega ühes tuli eesti keelt viilida ka kõigis tema väljendustes ja vormides, et teda muuta paindavamaks ja väljendusvõimelisemaks. Kui puusepa tööriistadeks olid seni eesti puusepa keeles vinklid, peitlid, hõõvlid, vi-

kerpuurid jne. või jälle trükitööline oma tööalal tarvitas lauseid, nagu „Lao see tekst vinkelhaakenisse, šlissi rida hästi välja, löö läbi kahe punkti regletiga, tõsta siis šiffi peale, kõida välja ja tee apsuuh“, või jälle „stossige need blanketid üles, muidu nad verknillivad ära“, siis ei võinud kuidagi öelda, et siin oli selge ja arusaadav e e s t i keel. Ametmeest ei saanud ju süüdistada, kui ta laenusid tegi saksa keelest, sest ta lihtsalt ei teadnud või tal ei olnud vastavaid omakeelseid sõnu. Paljud laenatud sõnad on aegade kestel sööbinud niivõrd eesti keelde ja muutunud eestipäraseks, et neid välja rookima ja feistega asendama hakata ei ole mõtet, kuid kus laen oli ilmselt võõras ja ebasobiv, seal tuli oma loomingut kasutada. Vanast unustatud eesti keelest ja murretest leiti tihti sõnu, millega võis asendada võõraid laenusid. Ka on pandud suurt rõhku keele ilule, lühendades pikki vorme ja lihtsustades lauseehitust.

Kui meie riigi rajamisel ja ülesehitamisel on käinud suur ülesehitav töö, siis samasugune suur töö on käinud ja on käimas meie keele ülesehitamisel. Raamatu-aasta puhul on märgitud korduvalt ja kõikjal, milliseid edusamme on teinud meie kirjasõna neljasaja aasta jooksul. Iseseisvuse ajal on kahekordistunud meie raamatutoodang. Seegi juba tõendab, missuguse suure jõuga on läinud Eesti iseseisvuseaegne kirjasõna areng, pääsedes nagu paisu tagant.

Eesti keele arendamine kestab veel praegugi. See ebakindlus, mis valitseb keele arenemise ajajärgul, on muidugi ehamugav. Mis ükskord on õige, on juba hiljem viga jne., kuid see on paratamatu. Et leida õiget ja head, on ka keele loomingus vajaline katsetamine.

Keelt ei saa lõplikult kujundada välja aastakümnega või kahekümnega. Et meie keele uuendamise, täiendamise ja puhastamise töö pidi seni minema nii kiire tempoga, oli tingitud vajadusest keele arengul kaotatud aega tasa teha. Kuid areng kestab alati. Ükski keel ei jää tardunud seisukorda. Isegi kõige vanemad kultuurkeeled täienevad ja muutuvad. Kui lugeda inglise vanemate kirjanike töid (Dickens, Scott

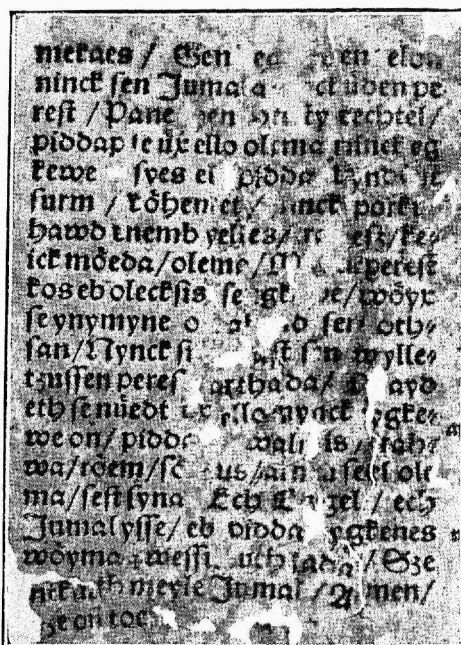
j. t.), siis leiame sealt keelt, mida nüüdne põlv peab juba vananenuks ja raskepäraks. Uusi sõnu ja uusi vorme on tulnud hiljem tarvitusele, kirjutamisviis on muutunud, osa sõnu on unustusse jäänud ja nende asemele uued tekkinud jne.

Mis siis rääkida eesti keelest, mille vaba arengu võimatus, võrreldes inglise keelega, ei ole üldse nimetamisväärne. Arusaadavalt on tulnud eesti keelele teiste sajandite pikkust arengut teostada aastakümnetega.

Ülemaltoodust peaks vist küll kõigile „vana hea“ eesti keele pooldajatele olema selgunud, et eesti keele kiire arendamine on olnud vajaline. Vanemale põlvele (mitte ainult välismaal, vaid ka kodumaal) teevad keele uuendused muidugi sageli tuskat, kuid nad peavad püüdma keele arenguga sammu pidada*). Kui inimene rohkesti loeb, siis omandab ta pea märkamatult kõik keele muutused ja uuendused ja ta hakkab neid ka ise tarvitama. Niisugused sõnad, nagu suhtuma, ennustama, mainima, väljendada, sisendada, säilitama **) jne. on muutunud paljude vanadegi suus päris igapäevasteks. Noored omandavad keeleoskuse kooli kaudu ja nendel on märksa hõlpsam keeleuuendustes kodunemine. Nooremad sammuvad moodsama keele tarvitamises ees ja — nii imelik kui see ka ei tundu — nende kaudu harjuvad vanemadki tihti märkamatult, kuigi vahest protesteerides, uute väljendustega. On kahtlematult täpsem ja lühem öelda „ta väljendas pahameelt“, kui et „ta näitas välja pahameelt“. Kaardimoor „ennustab tulevikku“; kui tema aga tulevikku „ette kuulutaks“, siis peaks see vist olema küll kaugelt pidu-

*) Eriti viimasel ajal on tulnud ka Eestis vanemate ringkonnis häält kuuldavale „arusaamatu“ keele vastu. „Loomingu“ reorganiseerimisel nõuti, et seal tarvitusele võetaks rahvalikumat keelt. Noored on enamasti need, kes keelearengut vaimustusega tervitavad ja sellele kaasa aitavad. Vanad tegutsevad rohkem pidurdajatena.

**) s u h t u m a — vahekorras olema (to relate, sich verhalten); e n n u s t a m a — ette kuulutama; m a i n i m a — nimetama (to mention, erwähnen); v ä l j e n d a m a — välja ütleva, avaldama; s i s e n d a m a — sisse panema (mõtet), sugereerima; s ä i l i t a m a — alles hoidma.

Eesti kirjakeel esimeses eestikeelses raamatus 400. aasta eest.

likum toiming. Ei oskakski enam kuidagi teisiti väljendada lauset „ta suhtub minusse ükskõikselt“. Jne.

Kes varematal ajal tolkimisega võõrkeeltest eesti keelde tegi tegemist, see teab, kui raske oli sageli mõnda lauset või mõnda tähendust anda täpselt edasi. Ühe sõna asemel pidi kulutama tihti palju sõnu ja siiski oli küsitav, kas tõlge oli küllalt õige. Ilukirjandusliku töö juures ei olnud sel eriti suurt tähtsust, kuid halvem oli lugu teadusliku tööga. Siin pidi iga tõlkija tahes-tahtmata olema ühtlasi ka uute sõnade looja. Kuivõrd märksa kergem on tõlkija töö nüüd, seda teavad need, kes kaasa on teinud keele arenemise ja täienemise.

*

Rahvuse säilitamisel omab keel erilise tähtsuse. Nii kaua kui väliseestlane mõtleb ja kõneleb eesti keeles, jääb ta ka eestlaseks. Kui aga oma emakeeles mõtete väljendamine muutub talle raskeks ja kui ta leiab, et see sünnib võõras keeles kergemini, siis algab ka kiire eemaldumine oma rahvast. Kui nüüd eesti keel kodumaal oma arengus jõuab seevõrra edasi, et vä-

liseestlased selle arenguga küllalt sammu ei suuda pidada, siis aina soodustab see nende eemaldumist.

„Meie Tee“ nr. 6, 1932. a., toob näite, kuidas kõneleb New Yorgi eestlane, kes sadamasse läheb vastu vanale sõbrale:

„Oo — hello Čarly, tere tulemast Nju Jorki! Lasin sind kaua oodata, aga mäed, käisin kostõm houis luba saamas piirile tulemiseks. Siis oli taun-taunis kole suur trääfik; astusin küll kõvasti kaasi peale, näe, peaaegu oleks kõi käest tiketi saanud. Ja ega õnnetused käi kunagi üksinda! Eleveitori all kihutades sain flätt taieri, oleks peaaegu üksident olnud, sest libedal peivmendil vägisi vedas kaari postide poole. Õnneks olid veel prekid heas šebis, sain teise pidama...“

Niisugune keele moonutamine noorema põlve väliseestlaste juures ei ole muidugi mitte tingitud niivõrd sellest, et emakeel neile nii võõraks on jäänud, et nad selles ei leiaks vastavaid sõnu, kuivõrd hooletusest oma keele vastu ja ka teatud „peenutsemisest“, nagu see oli omal ajal kadakate juures, kes lugesid peeneks tooniks tarvitada kanget eesti keelt segamini saksa keele sõnadega. Aga seesugune „peenutsemine“ võib muutuda viimaks tõsiseks harjumuseks ja soodustada emakeelest võõrdumist.

Kui seni erilist rõhku on püütud panna emakeele õpetamisele väliseestlaste lastele, siis ei tuleks meil küll selles asjas piirduda ainult lastega, vaid mõelda päris tõsiselt emakeele oskuse arendamisele ka vanemates väliseestlastes. Siin on väliseesti organisatsioonidel teha veel suur ja tänuväärt töö: korraldada eesti keele kursusi kui ka üksikuid loenguid eesti keele üle ja teha selgitustööd, et kõigil väliseestlastel vajaline on neist osa võtta. Teha selgitustööd nimelt selles mõttes, et väliseestlased aru saaksid, et keeleoskus, nagu iga muugi oskus, nõuab alati täiendamist, eriti meie kiirelt arenevas eesti keeles.

Keel on inimese tähtsaim rely ja tähtsaim vahend edukaks edasijõudmiseks isiklikus elus. Keele järgi otsustatakse inimese väimse arengu tasapinna ja võimetegi üle. Sellepärast enda täiendamine keeleoskuses ei ole kunagi liigne.

Tähtsaks vahendiks eesti keele oskuse tõstmisel on ka kirjasõna. Sellepärast on vajaline, et väliseestlased püüaksid lugeda eesti kirjandust. Erilist rõhku tuleb panna väliseesti seltside raamatukogudele. Need peaksid olema varustatud võimalikult ka uema kirjandusega ja raamatud peaksid olema kättesaadavad kõigile väliseestlastele. Eriti soovitav oleks aga, et iga väliseestlane telliks ja loeks mõnda eesti ajakirja, mille kaudu ta märkamatu ja erilise pingutusega oleks pidevas seoses kirja- ja kõnekeele arenguga. Ei ole ju igal pool võimalik korraldada loenguid ega kursusi, ei ole neist ka igalühel alati võimalik osa võtta; samuti ei ole igal pool raamatukogusid ja ei ole võimalust raamatuid hankida lugemiseks. Siis on perioodiliselt ilmuv ajakiri ja ajaleht selleks ainsaks abinõuks, mis toob väliseestlastele koju emakeele.

Väliseestlaste seas loetakse võrdlemisi vähe praegu eesti ajakirjandust. Siin võiksid seltsid oma propagandatööga selleks palju kaasa aidata, et ajakirjanduse lugejate arv väliseestlaste seas tõuseks. Nüüd juba ilmub mitmeid väliseestlaste oma ajakirju, mis käsitavad nende päevaküsimusi ja elu. Põhja-Ameerika eestlastel on oma ajakiri, samuti eestlastel Lõuna-Ameerikas, ja käesolev ajakiri on määratud kõigile väliseestlastele. Vähemalt mõni neist ajakirjadest peaks leiduma iga väliseestlase laual.

Ajakiri „Välis-Eesti“ on seni püüdnud pidada kinni võimalikult „vanast“ keelest, hoidudes uuendustest, mis pole muutunud veel täiesti üldtarvitavateks, kuid järgnevat numbrist alates tahame tuua igas oma numbris ühe kirjutise ka n. n. „moodsas“ eesti keeles, mis varustatud vastavate keeleliste seletustega. Nii-suguste kirjutiste kaudu on väliseestlastel hõlbus õppida tundma kõiki neid uusi sõnu ja uuendusi vormides, mis eesti keeles viimasel ajal tarvitamisele on võetud ja tunnustamist on leidnud. Usume, et selle kaudu suudame lähendada väliseestlasi meie eesti keele praegusele tasemele ja vähendada neid nurinaid, mis on tekkinud väliseestlastes praeguse eesti keele raskelt mõistetavuse suhtes.

Ed. R.

VEEL EESTI ASUMAADE KÜSIMUSEST.

Eestile asumaaid tervishoidlikkudel põhjustel. — Eesti kliimalised puudused. — Kui suurt asumaad vajab Eesti? — Saared, mis sobiks Eestile asumaadeks.

Joh. Maide.

Omavalitsuse avaldus on käesoleva aja- kirja veergudel*) mõningaid mõtteid Eesti koloniaalpoliitika üle, esile tuues ka mõned reaalsed näited sel puhul.

Käesolevas artiklis peatume lähemalt Eesti koloniaalmaade soetamise mõtte juures tervishoidlike ja kliimaliste nõuete seisukohalt, sest see külg küsimuse selgitamisel on praegu, meie arvates, kõige vähem vaieldav.

Kõige enne peatume paari reaga Eesti kliima juures, et kergendada edaspidi võrdlust teiste maade kliimadega. Meie kliimat iseloomustavad järgmised arvud:

Kesk. temp. kevadel	+ 2	kuni	+ 3° C
„ „ suvel	+15	„	+17° C
„ „ sügisel	+5	„	+ 8° C
„ „ talvel	— 3	„	— 8° C

Aasta keskmine temp. + 4,5° C.

Sademeid keskmiselt 550 mm.

Vihmapäevade arv 43%.

Valitsevad tuuled SW ja W.

Tuulte kesk. kiirus 5—6 palli.

Kliimaline seisukoht: Atlandi ookeani tsükloonide teel asuv.

Isenesest ei tohiks need meteoroloogilised elemendid üksikult mitte kõige halvemad olla kliima moodustamiseks, kuid Eesti suhtes on meie kliima elementide kombinatsioon kujunenud võrdlemisi ebasobivaks. Meie kliima on liialt niiske, kusjuures see niiskus langeb rohkem külmadele ja jahedatele kuudele, kui soojadele kuudele. Pealegi esinevad meil tugevamad tuuled ja tormid just külmal ja niiskel ajal — talvel ja sügisel — mis omakord tervishoidlikust seisukohast halb on. Seepärast esineb ka meil võrdlemisi palju kopsu-

ja hingamisorganite kui ka teisi külmetustega kaasaskäivaid haigusi, nagu tiisikust, kopsukatarri, köha, nohu, kopsupõletikku, grippi, sarlakeid, leetreid, läkaköha, reumat j. t. Kui sagedasti on seepärast kuulda ütlushi, nagu „Ah, kui Eesti kliima oleks parem!“, „Meie soe aeg on ju nii lühike, kõigest paar nädalat“, „Nüüd algab jälle suur pori- ja vihmaaeg“ jne.. Need kõik osutavad sellele, et meie oma kliimaga rahul ei ole ja paremat ilmastikku soovime. Tõepoolest, mis rõõmu võib meile pakkuda teadmine, et iga teine päev on meil sademetega?! Sest kõik meie energia, meeletule, toimetused, eluvaldused, olenevad ju suurel määral sellest, kas meie peakohal on sinitaevas ja särav päike, või tinahall, madal taevavõlv ühes viinge tuule ja vihmaga ning lumelõrtsiga.

Seepärast on meil juba mitmelt poolt üles tõstatatud mõte — Eesti asumaade soetamine juba üksi kliimalistel põhjustel. Nii on meie Maroko aukonsul, dr. R. Peets tõsiselt üles tõstnud mõtte, et Eesti peaks juba tervishoiu seisukohalt omama kohakese, kuhu oleks võimalus oma inimesi paigutada päikesepaistelises kliimas, tervistkosutava sihiga. Ta ütleb*): „Vajaksime tõsiselt paika, kuhu võiksid asuda kas ajutiselt või jäädavalt kodumaa niiske kliima ohvrid. Ja neid ei ole vähe. Eesti Vabariigi konsulaat Marrakeshis on vaevalt paar kuud vana, ja juba on kuhi kirju järelepärimistega Marokosse asumise võimalustest. Enamusena mainitakse väljarändamise põhjusena hädist tervist. Kes põeb kopsuhaigust, kes kannatab reuma all.“

*) Eesti koloniaalpoliitikast. Joh. Maide. „Välis-Eesti Almanak“ nr. 11 ja 12, 1933. a.

*) Eestlaste asumise ja kaubanduslike suhete loomise võimalustest Marokos. Eesti aukonsul Marokos dr. R. Peets. „Välis-Eesti Almanak“ nr. 1, 1933.

See seisukoht kopsuhaiguste eriarsti poolt Eesti kliima kohta ja Eesti koloniaalmaad omamise kasuks tervishoidlikust seisukohast on küllaltki mõtlemapanev ja veenev, et selle juures veidi pikemalt peatuda.

Tõepoolest, kuipalju inimesi kannatab meie niiske kliima all! Kahjuks pole meie tervishoiuasutised sellele küsimusele küllalt tõsist tähelepanu pööranud. Kuid kõneldes mitme tuntud arstiga sel alal, kinnitavad need samuti, et oleks väga tervitatav, kui Eesti omaks kuskil lõuna pool mõne kuiva ja päikese-paistelise koha, kuhu võiksime saata oma inimesi, kelle tervis seda tõsiselt nõuab.

Kas, kus ja kuidas on siis mõeldav iseseisva Eesti koloniaalmaad omamine?

Kõige enne tuleb meil põhjalikult loobuda neist väärarusaamisist, mis meil valitsevad koloniaalmaade suhtes. Esimeses järjekorras tuleb meil loobuda geograafilisest veast, mis seisab selles, et ei osata õieti ette kujutada Eesti ja teiste koloniaalmaade territoriaalset vahet. Tavaliselt kujutatakse koloniaalmaade kaarti õige väikeses mõõdus, unustades selle juures ette kujutada Eesti samasuguses mõõdus. Siin tekib optiline viga, nagu peaks iga koloniaalmaad ilmingimata olema nende ääretu suurte maalahmakate suurune, nagu end. Saksa Ida-Aafrika oma 941.000 km², Portugali Ida-Aafrika 1.100.000 km², end. Saksa Loode-Aafrika 835.000 km², Angoola 1.250.000 km² j.t. Ei midagi sellist! Ümberpöörduvalt, Eesti vajab mitutuhast, isegi mitukümmend tuhat korda väiksemat asumaad oma tervishoidliku koloonia asutamiseks, kui ülalnimetatud maaalad! Mõnekümne, isegi mõne ruutkilomeetri suurune saarekene oleks küllaldane Eesti tervishoiu koloonia asutamiseks! Ja sellise väikese territooriumi omamine Eestile kliimalistel põhjustel ei võiks olla võimatu ülesanne meie diplomaatidele ja riigimeestele kas ostmise, vahetamise või isegi kontsessiooni või ka mandaadi ku-

jul Rahvasteliidult. *) Kui Saksa nõuab oma asumaid tagasi, mis mitukümmend korda suuremad temast endast, kui praegu Poola, kes kunagi pole omanud asumaid, kui Itaalia avaldavad pretensioone mitmesajatuht. rkm.-liste asumaadele imperialistlikkude sihtide taotlemiseks, — miks ei või siis seda teha Eesti mitukümmend korda väiksema territooriumi omamiseks, pealegi humaanse sihiga — oma rahva tervise alalhoidmiseks?

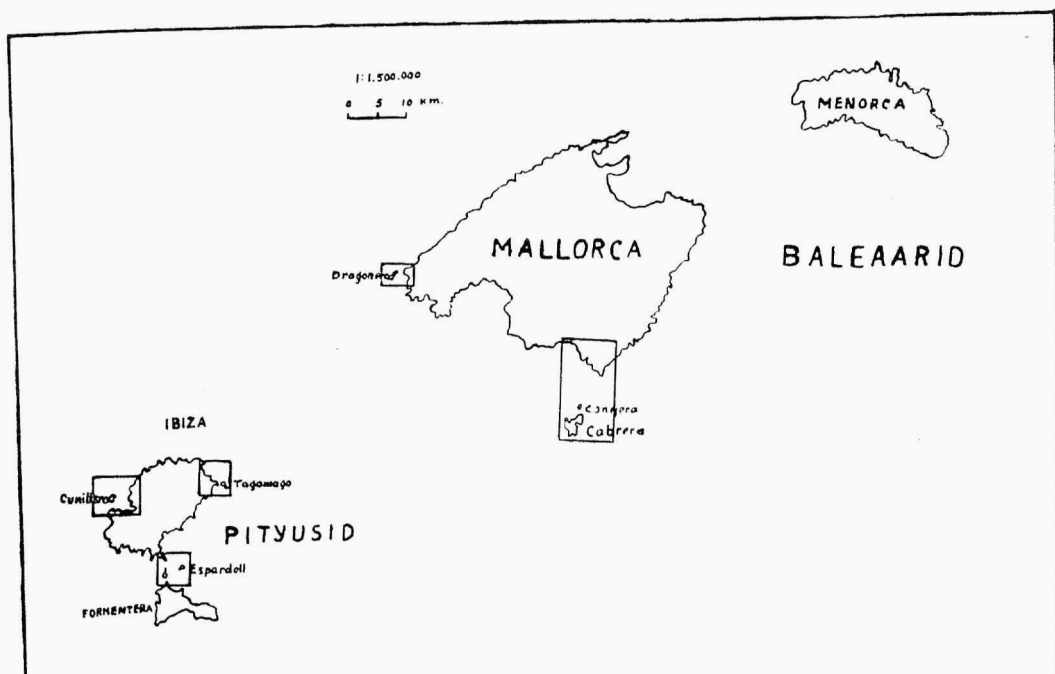
Kus asuvad sellised maad?

Muidugi ei tule samadel kliimalistel põhjustel kõne alla troopikalised maad. Need ei sobi meie põhjamaa rassile. Jäävad järele subtroopilised ja para-jusvöö maad. Kultuurilistel ja riigipoliitilistel põhjustel ei tohiks need maad olla kaugel meie emamaast — Eestist. Järgnevalt tuleks selliseid maad otsida kõige enne Vahemere—Atlandi ookeani kallastelt. Algame peale kõige enne Vahemere maadega.

Kuigi Vahemere maadel koloniaalmaad esinevad vaid Aafrikas Prantsusele kuuluva Alžiiri, Tuniisi ja Maroko, Itaaliale kuuluva Liibia ja Inglisele kuuluva Egiptuse näol, ei ole oluline, et Eesti tervishoidlik koloonia oleks tingimata nende riikide asumaades. Just Vahemeres on olukord selline, mis tingib tervishoidliku asumaa omamise Vahemereriikide emamaa territooriumilt.

See ei ole sugugi võimatu mõte. Sest Eesti on nende riikide suhtes Vahemere probleemidest desinterresseeritud riik. Kui näit. Inglismaa tahaks mõnda Hispaania või Itaalia saarekest omale isegi kas ostmise või vahetuse või mõnel muul teel, siis oleksid need riigid sellele mõttele tingimata vastu. Kui seda esildust teeks aga näit. Eesti, siis langeb ära nende

*) Praktiliselt oleks sarnase tervishoidliku koloonia asutamine mõeldav aktsia-seltsi või osühisuse näol, millede osatähtede enamus peaks asuma Eesti riigi võimude käes, et seda asja üleriiklikkudes huvides võiks arendada.

riikide põhjendatud kartus oma julgeoleku eest, eriti veel ülalnimetatud õilsa sihi taotlemise rõhutamisel. Võib olla, et meile vastutulelikkust näidatakse, igatahes on selline olukord täitsa võimalik.

Vahemeremaadest tuleksid kõne alla Eesti tervishoidliku asumaana mõned kohad Baleaaride ja Pitiuuside saartel. Võib olla on võimalik rentida või osta suurematel saartel vastavat suuremat maa-ala, kuid rohkem tõenäolik võib olla võimalus mõne inimestest pooltühja või tühja saarekese ostmiseks Eesti tervishoiu kolooniana. Ja selliseid kohti leidub Baleaaridel. Kahjuks ei või meie siin pikemalt peatuda Baleaari saarte kirjelduste juures, teeme seda siin õige lühidalt.

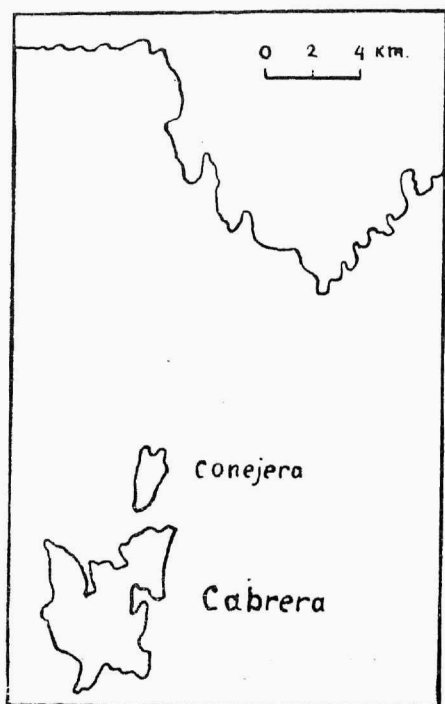
BALEAARI SAARED

koosnevad kahest suurest saarest — Mallorca 3395 km², Menorca 734 km²; Pitiuusid samuti kahest suuremast saarest — Ibiza 572 km² ja Formentera 96 km² ning reast vähematest saartest mõlemal saartegrupil, millest nimetame: Cabrera 17 km², Dragonera 3,9 km² ja Coejera 1,7 km².

Baleaari ja Pitiuusi saared moodustavad Hispaanias olevate Andaluusia mägede kustunud vulkaanide jatke, mis aastatuhandete jooksul merre vajunud. Kliima on väga soe ja pehme, talvine keskmine temperatuur on +10° C, suvine +26° C, sademeid 600—700 mm., peamiselt talvekuudel. Kuigi metsi üldiselt on vähe, esineb saarestikul tükati siiski tamme- ja igihaljaid metsi. Maa on tublisti haritud, sest see on viljakandev. Elanikud, töökas ja hoolas rahvas, hispaanlastega suguluses olevad „mallorguino'd", kasvatavad vahemeremaade viljapuid ja vilju, nagu apelsine, viinamarju, õlipuid, mandleid, viigimarju, kui ka karja — eesleid ja sigu. Ka kalapüük on arenenud, kuna ümberringi olevad veed on kalarikkad. Samuti on saartel ka elav kaubandus.

Oma luulelise maastikuga, hea iseloomuga rahvastikuga ja pehme, sooja kliimaga on Baleaari ja Pitiuusi saarestikud ideaalseks puhke- ja kosutuspaiaks põhja-eurooplastele.

Eesti tervishoiukolooniana võiksid arvesse tulla suuremate saarte läheduses asuvad väikesed saarekesed. Sellistena tulevad mainida:

1. CABRERA.

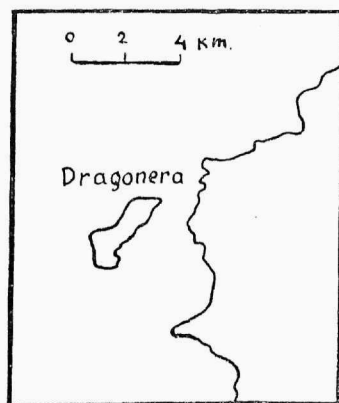
See saar, mille suurus 17 km.², asub Mallorca saare lõunapoolsest osast 15 km. lõuna pool. Saar on mäGINE ja igirohelise Vahemeremaa põõsastikuga kaetud. Saar on võrdlemisi lahtederikas, mille veed kalarikkad. Saarel kasvab ka viinamari ja õlipuu metsikul kujul. Enne asus saarel paranduskoloonia, nüüd elab saarel 42 inimest, peamiselt karjused.

Meie arvame, et selle saare kõlblikkus ja omandamise küsimus Eesti teravishoiukolooniana võiks kõige enne kõne alla tulla, kuna see nii pindalalt kui ka oma asendilt kõige rohkem sobib nimetatud otstarbeks.

2. CONEJERA.

See saareke asub Cabrera saarekese otseses läheduses, viimase põhjapoolsest otsast 1,5 km. kaugusel, on ligi 3 km. pikk ja 0,7—1 km. lai. Saareke on ilma elanikkudeta, temal elab vaid palju metsistunud kodujäneseid. Pindala 1,7 km.²

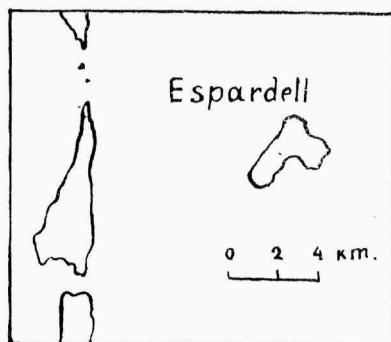
See saareke kuulub orgaaniliselt Cabrera saare külge ja peaks loomulikult samuti kuuluma viimase saare uuele valdajale, oletame Eestile.

3. DRAGONERA.

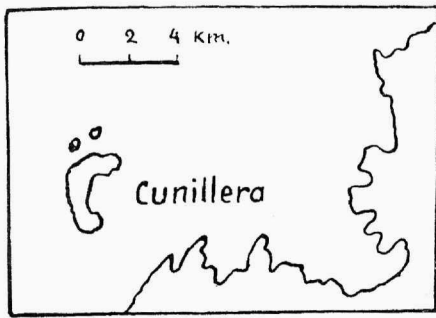
See saareke asub Mallorca saare läänepoolsel rannal, viimasest 1,5 km. kaugusel. Saareke on 3 km. pikk, 0,8—1,5 km. lai. Saarekese pindala on 4,4 km.². Saarel asub vaid tulitorn, muudu on saar elanikkudeta.

Ka selle saarekese omandamine võiks tulla kõne alla, kuigi tuletorni olemasolu teatud raskusi uuele valdajale võib pakkuda.

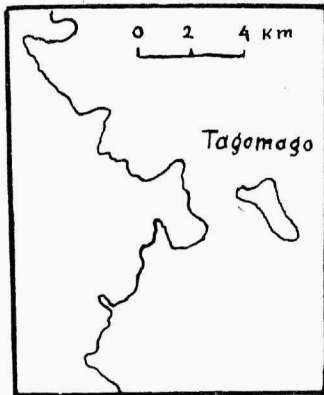
4. ESPARDELL.

See saareke asub Ibiza ja Formentera saarte vahel, on 1,5 km. pikk, pindalaga 2 km.².

5. CUNILLERA.

Ibiza saare läänepoolse ranna lähedal, poolkuutaolise kujuga, umbes 2 km² pindalaga.

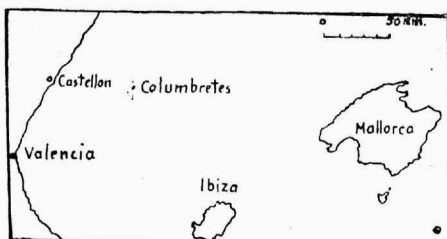
6. TAGOMAGO.

Ibiza saare kirdepoolse ranna lähedal, umbes 2 km. pikk ja 1,5—0,3 km. lai, umbes 1,8 km².

Edasi võiks kõne alla tulla Baleaari saarte ja Hispaania idaranna vahel asuv väike saarekete grupp.

7. COLUMBRETES,

mis asuvad Hispaaniast umbes 55 km. kaugusel. Need saarekesed koosnevad

kolmest grupist: põhjapoolsest Monte Colibre'ist, keskmisest Ferreri grupist ja kõige lõuna pool olevast Pena de la Nao grupist, kokku umbes 1,5—2 km².

8. ALBOCAN.

Lõppeks tuleks Hispaania territooriumist arvesse veel Gibraltarist 200 km. ida pool olev, Hispaaniast 85 km. ja Aafrikast 58 km. kaugusel olev saareke Albocan, ca. 1 km² pindalaga. Et see saareke asub strateegiliselt väga tähtsal kohal, siis võib selle saare omandamise küsimuses takistusi esile tõusta.

Prantsuse Vahemeremaade territooriumi eraldamine Eestile terviskolooniaks on vist küll küsitav. Eraldi asuvaid saari Prantsusmaal Vahemeres on vaid alates Marseille'ist ida poole kuni Cannes'ini. Kuid need asuvad pea kõik kas Marseille sadamas, Touloni kindluse (Iles d'Hères) või jälle Prantsuse Riviera piirkonnas, kus maa-ala valdamine teisele riigile nii poliitilistel kui ka sõjalistel põhjustel on väga küsitav. Seepärast langeb Prantsusmaa esialgu välja kõne alla tulevatest maadest. Itaalia territoorium ei või seal valitseva poliitilise mentaliteedi, poliitika ja sobivate maa-alade puudumisel samuti kõne alla tulla.

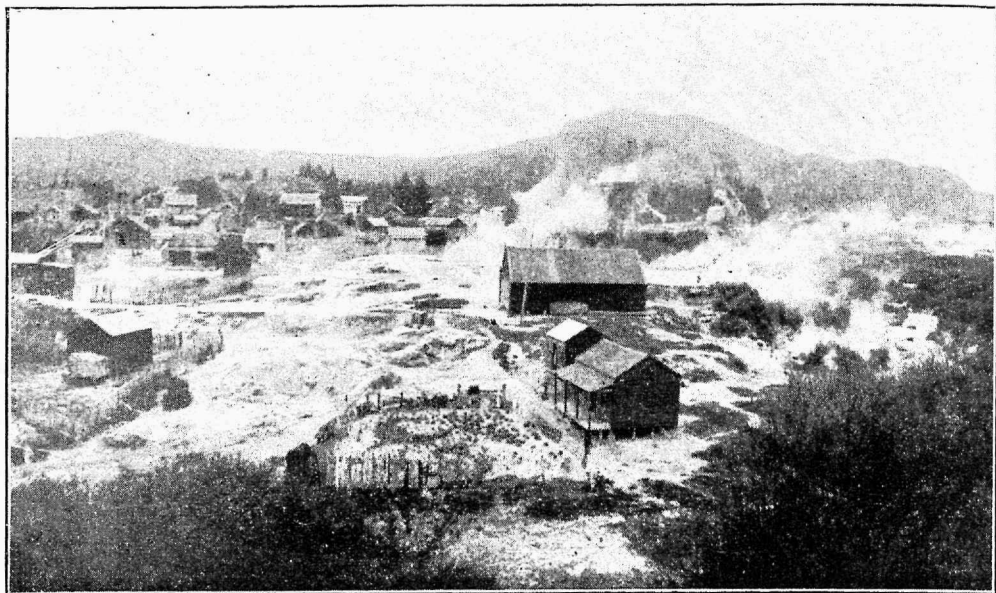
Minnes veel rohkem ida poole, jõuame Jugoslaavia ja Kreeka ning Türgi-maa juure, kuid nendest maadest edaspidi.

Kõike ülaltoodut kokku võttes, peame konstateerina järgmist:

1) Peame tõsiselt hakkama tegema eeltööd Eesti koloniaalmaa või vähemalt Eesti tervishoidliku koloonia asutamiseks.

2) Euroopa piirkonnas leidub kohti, kus poliitiline olukord selle küsimuse lahendamiseks ei tee ülepääsmatuid raskusi.

3) Esialgu võiks Eesti tervishoidliku koloonia asutamiseks selgitada Baleaari ja Pitiuuside saarestikust ning üldse Hispaania territooriumil vastavate maade eraldamise küsimust.

Küla keset auru Uus-Meremaal.
Vhakarevareva küla keevavee allikatel.

Rändur Uus-Meremaal II.

MAOORID — UUS-MEREMAA PÄRISELANIKUD.

Vaikse ookeani „aristokraatia“. — Maooride legendid ja luule. — Kangelaslikud sõjamehed. — Viimane meeleheitlik võitlus valgete vastu. — Inimeste söömine praktilistel kaalutlustel.

Ed. Riisman.

Uus-Meremaa arvutuid kummalisi looduslikke avaldusi, olgu need siis keevaveeallikad, auravad kaljud, kuumavee jõed või mõirgavad kosed, seovad rikkalikud legendid ja muinaslood. Need annavad tunnistust maooride suurest luuleannist ja sügavast hingeelust. Mõned neist legendidest on nii ilusad, et neid ei saa unustada. Näiteks legend Karapiti auru purskava maa-avause kohta.

Kaua-kaua aega tagasi, kui maoorid elasid ainult sõjale ja jahipidamisele, elas vahva maoori sõjamees Tukairangi, kes oli Vanganui jõe ääres elava samanimelise suguharu pealik.

Taupo järve ääres elas kuulus maoori suguharu pealiku Poihipi juhtimisel. Poihipi äraandlikkuse tõttu need kaks sugu-

haru olid sattunud omavahel vaenujalale. Poihipi poeg Hui oli näinud kord Tukairangi tüdruku Rangit, kes oli ilusaim, heledaim ja õrneim kõigist teistest, ja armus temasse. Kuid sõda lahutas neid. Nende armastus oli nii suur, et nad otsustasid põgeneda ja otsida pelgupaika mõne teise suguharu juures. Nende kohtamise paigaks pidi olema Karapiti auruauk.

Järgmise täiskuu ajal Rangi põgenes oma suguharust ja ootas oma kallimat Karapiti juures. Kuid Hui iseloom oli muutlik. Tema armastus oli kustunud, ja Rangi ootas asjata teda kolm päeva ja kolm ööd. Tema suguharu otsis teda ja, leides, palus teda ära tulla. Kuid Rangil oli usk, et Hui võib siiski tulla ja, et maoori tütarlaps on tabu (püha, puutumata),

kui ta armastab, siis ei saanud nad teda ka sundida sealt lahkuma.

Viimaks neljanda päeva õhtul tuli truuduseta Hui. Ta naeris tütarlapse üle ja pilkas teda halastamatult.

Meeleheitel ja oiates valust Rangi heitis enda auravasse auku. Kuid isegi maaavause vaim ei tohi teha tegemist tütarlapsega, kes on tabu, ja vaim puhus vaese tütarlapse üles taevasse.

Siis Taeva Kuningas halastas tütarlapsele tema hädas ja muutis tema õrnroosaks õhtupilveks. Ent Huile oli Taeva Kuningas nii vihane, et muutis tema mustaks tormipilveks, kurjade sõnade asemele välgud ja pilkava naeru asemele kõue.

Nüüd õhtuti, pärast ilusat päeva, tuleb Rangi kohale, kus teda peteti, loojeneva päikese punakas valguses, muutes ilusaks roosaks auru-suled, mis tõusevad Karapitist. Kuid pärast tormist päeva tuleb Hui, tormates üle taeva vihas ja kurbuses, siis Karapiti aur on tume ja vihane-hall.

Niisugused on maoori legendid. Kuid maoorid olid ka suured laulumehed. Laulmine ja luuletamine oli rahva üldine komme. Oli see siis armastus, kurbus, rõõm või mure — kõik väljendas maoori laulus. Ta laulis oma lahingu õnnest, ta laulis langenud sõpradest; ta laulis isegi siis, kui läks igapäevastele toimetustele, oli see kalapüük või põllutöö. Need olid tundedüllased laulud, kuid raskelt tõlgitavad, täis igasuguseid legendaarseid nimetusi, millele ei ole vastavaid väljendusi teises keeles:

Kamate, Kamate, Kaora, Kaora.

Te nei te tangata puhuru huru.

Mana i tiki mai whaka whiti te ra.

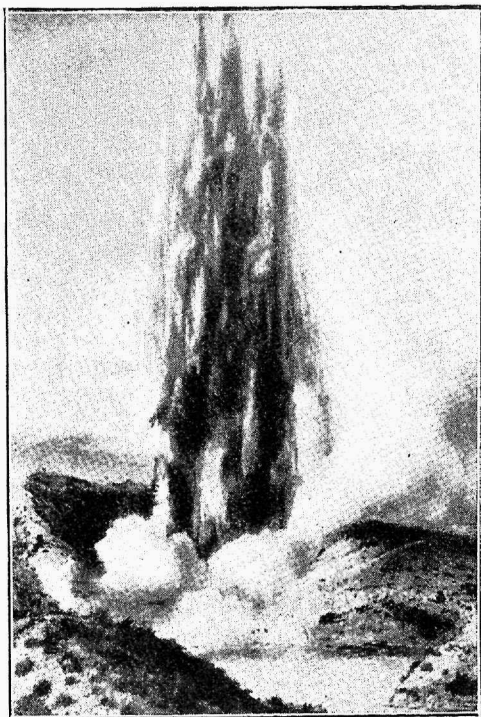
Hupane, hupane, Kaupane, Kaupane,
whiti te ra. Ha!*)

kõlab hilisema maoori luuletaja dramaatilise sõjalaul.

Hoki-hoki tonu mai te Wairua o te tau.

Kite awhi Reinga kite nei kirie te tau,
laulab ta armastusest.

*) Maoori keeles tähed hääldatakse nagu eesti keeles, kusjuures silpe rõhatakse ühetaoliselt.

Waimangu geiser Uus-Meremaal.

Veesamba kõrgusest võib saada aimu, kui võrrelda seda inimestega, kes matade täppidena seisavad geiseri juures. Waimangu geiser töötab harva, kuid seda võimsamalt.

Kuuldes neid legende ja laule, ei tahaks uskuda, et nende loojad olid metsikud inimestesööjad. Juba üksi nende legendid ja laulud tekitavad sümpaatiat. Kui aga nendega veel lähemalt tutvud, võidavad nad sinu poolehoiu täiesti. Hakkad leidma õigustust isegi inimestesöömisele.

Juba välimusest on maoori sümpaatne. Intelligentseid näojooned, mis enamail juhtumeil tuletavad meelde eurooplast, helepruun nahavärvus, nagu tugev päevitus. Vähem kohtab neegritõu tunnuseid — lamemat nina ja paksusid huuli. Naised sageli Euroopagi mõistele vastavalt iludused. Ja nii mehed kui naised elurõõmsad ja sõbralikud, alati silmad säramas ja valged hambad välkumas. Ei midagi kinnista ega varjatut nende iseloomus! Tihti lapselikki tundub nende avameelsus ja jutukus. Tundub, et nad on kõigega leppivad ja järeleandlikud. Kuid ometi on see olnud

Maoride tere.

Tervitamine sünnib ninade vastastiku hõõrumisega.

vahva ja sõjakas rass, kus isiklik vaprus ja julgus olid hinnatavad üle kõige. Suguharud, omavahel alaliselt sõdides, leidsid selles nagu oma elu mõtte. Kust mujalt leidis vapper mees omale au ja kuulsust, kui mitte sõjast. Kui ei olnud sõda, kas pidi siis sõdur kodus surema kuulsusetut, loomulikku surma! Ei, sõdurile oli ilusaimaks surmaks surm lahingus vapra vastase käe läbi. Kartmatult vaatas ta surmale silma ja, kui pääsmist enam ei olnud, oli tema viimseks mureks, et tabaks teda tubli ja kuulus löögiriist. Ja kui ta arvas, et vastase löögiriist ei olnud küllalt väärikas tema hukkamiseks, ulatas ta võitjale oma truu kaaslaste — tubli sõjanuia, et — löö sellega! Ja austades oma vastase vaprust, täitis võitja ta soovi! . . . Kaotaja ei oodanud armu ega ei oleksanud ka ise armu. Niisugune oli maoori sõjamees.

Alatus ja autus ei sobinud maoriga. Ta ei lugenud isegi seda ausaks, et vaenlastele salaja kallale tungida. Ei, kui asuti sõjakäigule, teatati vahest vaenulisele suguharule juba ette, et me tuleme, kaitske end.

Kui valgete kaudu tulirelvad jõudsid Uus-Meremaale, siis ajas see maoride sõjapidamise viisi ja mõisted koguni sassi. Mis sõdimine oli siis püssiga laskmine maoori silmis! Lase vastane nagu kärbes kaugusest maha — pole vaja isiklikku julgust ega vahvust midagi. Kuid varsti pidid ka maoorid tahes või tahtmata tulirelvad võtma omaks — võitis see, kel olid paremad relvad. Ja kes ei tahtnud kaotada, pidi omale muretsema samasugused relvad.

Kuid valgete sissetungijate vastu ei aidanud ei vaprus ega relvad. Meeleheitlikult kaitsesid maoorid oma maad ja vabadust. See sundis isegi unustama omavahelised tüliküsimused ja sõjakäigud, et koonduda suure ühise vaenlase vastu. Palju lugusid räägitakse sellest ajast maoride vapratest tegudest, nende suursugustest juhtidest, isegi nende naiste ja laste kangelaslikkusest. Ikka jälle meenub maoori jutustus nende viimasest, pea lootusetust vastupanust Orakau juures pakeha (valgete) sõjaväele, mille on pannud kirja James Cowan oma raamatus „The Maoris of New Zealand.“ See on lihtsameelne kurb jutustus ilma vähemagi hooplemiseta ja vastaspoole süüdistamiseta. See on liigutav maoride kangelaslikkuse luigelaul, sest selle viimase võitlusega oli maoride ühine vastupanu lõplikult murtud.

See oli 1864. aastal.

Maoorid olid taganenud Orakau juure, kus pealikud nõu pidasid ja otsustasid teha viimast katset võita tagasi oma esivanemate maad. Ilusate viljapuude salga alla ehitati kiiresti paa (kindlustis) ja katsuti seda kindlustada, kuidas võimalik. Muldvall, kuus-seitse jalga kõrge, piiras paa'd ühes kiiresti ehitatud kraavi ja aiaga. Sõnajalad ja muud kasvud varjasid kindlustisi. Kolmestsajast inimesest olid kakskümmend naised, kes olid järgnenud oma meestele ja vendadele sõjakäigule. Siin oli mitu suguharu oma pealikutega. Söögitagavaraks oli veldi kartuleid ja kõrvitsaid. Paa's ei olnud vett ja sellepärast kannatasid kõik teisel ja kolmandal päeval janu. Ainuke tee kurkude niisutamiseks oli tooreste kartulite söömine ja kõrvitsate mahla imemine.

Pakeha sõdurid lähenesid paa'le enne, kui see veel täiesti valmis oli. Ühel hommikul, kui maoorid väljas olid jumalateenistusel, mida nad siis pidasid juba risti-usu kombe ja õpetuse järele, paludes ristiinimeste jumalalt pakeha viha vastu kaitset, nägid nad valgete lähenemist. Jumalateenistuse lõpetades seati kiiresti valmis võitluseks.

Maooride sõjariistadeks olid ühe- ja kahe rauaga vanaaegsed püssid õige vähese laskemoona tagavaraga.

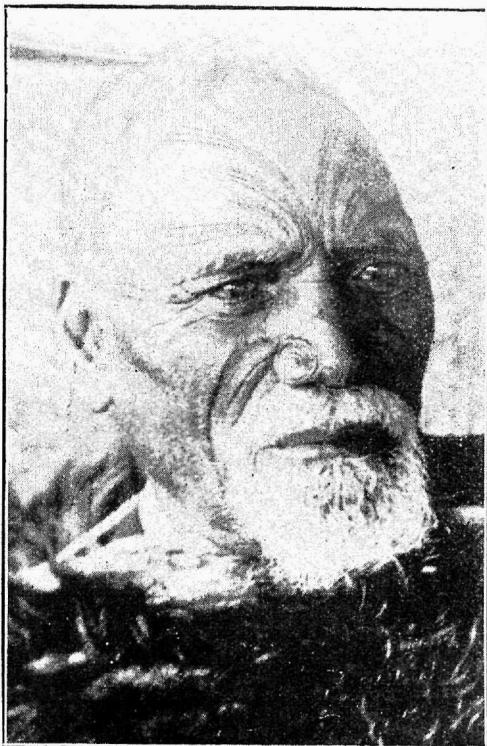
Valged sõdurid, keda oli 1700, piirasid paa kiiresti ja tõmbasid oma liinid kokku, vahetpidamata lastes. Lähedale kõrgustikule seadsid nad üles suurtüki ja külvasid maoorid üle šrapnellide rahega. Sõdurid ronisid lähedale ja loopisid kindlusse käsi-granaate. Need plahvatasid suure jõuga ja tapsid ning haavasid paljusid. Mõnikord ei põlenud aga süütenöör küllalt kiiresti ja maoorid jõudsid granaadi tagasi paisata, kus ta plahvatas viskajaid tappe. Kuulid vihisesid maooride peade ümber, kuid selle peale vaatamata võtsid nad ette mõningaid pealetungimisi kaevikutest väljaspoole. Nad lasksid maha mõned sõdurid, kuid kaotasid ka ühe oma pealiku. Aga laskmine ei vaikinud öösi, ehk küll muud näha polnud kui tulede välgaist.

Siis algasid maooride kannatused, sest neil polnud vett ja palju haavatuid lebas kindlustises. Laskmine kestis terve järgmise päeva ja maooride laskematerjal hakkas otsa lõppema. Kuulide puudusel lõikasid nad puutükke, õunapuu oksid ja tarvitasid neid kuulidena.

Üks pealikutest tegi ettepaneku sel ööl läbi murda, sest järgmiseks päevaks oleksid nad surnud mehed. Kuid pealikute nõukogu otsustas, et nad ei tagane, vaid võitlevad edasi.

Kuulide vingumise all keetsid nad omale veidi toitu, kuid ei saanud süüa, sest kõbrid olid kuivad. Pealikud julgustasid oma mehi ja nii mehed kui naised laulsid vaimustuse tõstmiseks endi sõjalaule.

Kolmandal päeval oli ilm udune ja kurb. Teist korda tegi üks pealikutest ettepaneku läbi murda, kuid teised pealikud ei olnud jällegi nõus.

Maooride pealik mõõdnud võitlusaegadest.

Võitlus oli ägedam kui eelmistel päevadel. Paljud maoorid olid juba langenud.

Piirajad saatsid oma töögi allaandmise ettepanekuga, et elusid hoida. Maoorid ütlesid allaandmisest ära. Siis tegi tõlk ettepaneku, et naised ja lapsed lastaks kindlustisest lahkuda, et vähemalt nende elusid hoida. Kuid naised olid kindlad nagu mehed ja vastasid, et kui nende mehed surevad, surevad ka nemad.

Võitlus läks edasi uue hooga. Sel pärastlõunal otsustasid maoorid siiski läbi murda, sest paa'd ei olnud enam võimalik kaitsta. Nad täitsid oma püssid viimase laskemoonaga ja seadsid naised-lapsed keskele, et need oleksid rohkem kaitstud. Palveid saadeti taeva poole. Mõni palus risti-usu jumalat, mõni vanu jumalaid, et need aitaksid, ja siis tormasid nad maruliselt peale. Maoorisid langes loogu. Terved perekonnad varisesid ühes. Käsitsivõitlus oli käimas igal pool ja maoorid võitlesid surmapõlgusega. Ja nad murdsid

Uus-Meremaa päris-
maalased.

Maorid esitavad turis-
tidele oma rahvatantse.

läbi, jättes surnutena sadakuuskümmend oma inimest.

Nii lõppes see viimane lahing. Kuid vähemaid vastuhakkamisi oli hiljemgi.

Maoorisid hävitasid tublisti juba omavahelised sõdimised, kuid eriti hävitavaks sai neile sõda valgetega. Kui nad siis viimaks lõplikult alistati, oli neid jäänud järele õige vähe. Nende arv ei ole enam tõusnud pärast seda üle poolesaja tuhande.

Kuid valged võitjad on käitunud pärismaalastega väga hoolitsevalt. Neile on reserveeritud oma maa-alad. Nende esindajad, keda nad valivad iseseisvalt, võtavad osa parlamendist. Valged on toonud omaga kaasa tsivilisatsiooni hüved (kahjuks küll ka pahed!) ja moodne maori hakkab kaotama ikka rohkem ja rohkem oma rahvuslikke iseloomujooni. Noorem põlv kõneleb meelsamini oma ilusa, kõlava keele asemel inglise keelt. Noormehed lõbutsevad ringi, jalas moodsad püksid ja kuklas soni. Neid võib õigustatult nimetada juba tõmmudeks inglasteks. Ainult nende iseloom eraldab neid inglastest — nad on ikka rõõmsad, avameelsed, jutukad ja isegi tublisti kergemeelsed. Rahakogumine on maoorile raske kunst — raha võib tulla, kui palju tahes, aga see läheb

ka kohe — nii palju on ilmas igasuguseid ilusaid asju!

Inglased püüavad hoolega säilitada maoori rahvast. Inglastel ei ole sugugi tähtis seda väikest káputáit pärismaalasi sulatada endi sekka, kuid maoorid oma huvitava kultuuriga, kommetega ja kangelasliku minevikuga on suureks tõmbejõuks turistidele. Sellistena on nad Uus-Meremaal ammu kasulikumad.

Hoolega hoitakse alles pärismaalaste omaaegseid külasid-kindlustisi, kus silmale avaneb maooride omapärane nikerdukunst. Maoorid on olnud suurepäraseid meistrid igasugustele nikerdustöödele. Primitiivsete abinõudega on nad puust nikerdanud välja kõige imelikumaid kujusid ja vigureid, mis nõuavad head kujutlusvõimet. Juba küla värav on ilustatud igasuguste kujutustega ja ornamentidega. Siis iga maja külas omab nikerdatud ilustusi. Kõige uhkem ja rikkalikumalt ilustatud nii seest- kui väljaspoolt on küla koosolekute maja. Kuid mitte ainult majad, iga väiksemgi ese, eriti sõjariistad, on ilustatud.

Neis küldes ei elata enam. Nüüdsed maoori külad on juba teistsugused ja kannavad valgete tsivilisatsiooni tunnuseid. Valgete ehitustehnika on leidnud teed ka maooride juure. Nende nüüdsedes küldes

ei näe enam seesuguseid nikerdusi. Vanad meistrid on kadunud ja uusi ei tule enam juure.

Maooride nikerdamisoskus ei piirdunud ainult elutute esemetega. Nad kasutasid seda kunsti ka iseenda juures. Vanadelt ülesvõtetelt ja maalidelt on näha, mis-moodi on igasuguste spiraalide ja joontega kaetud vanade maoori sõjameeste näod. Sest mitte igati ei võinud sel teel oma nägu kaunistada — see oli vaprate ja julgete eesõigus. Nii nagu nüüd aurahad sõduri rinnas tõendavad tema teeneid, nii olid selleks siis joonistused näol. Mitte ühegi rahva juures ei ole tätoveerimise kunst kunagi nii kõrgele järjele jõudnud, kui Uus-Meremaa maooride juures. See oli näonikerdamine sõna otseses mõttes, sest jooned lõigati sügavate vagudena näole ja vagudest kõrvaldati nahk. Muidugi ei olnud see valuta toiming, sest siis ei tuntud veel valuvähendavaid rohtusid, kuid vaprale sõjamehele, kelle teened õigustasid tema näo tätoveerimist, oli au asi silma pilgutamata kannatada välja seda „väikest“ valu. Meie merimeeste tätoveeringud rindadel või kätel tunduvad maooride tätoveerimise kunsti kõrval päris primitiivsed ja lapselikud.

Niisugune tätoveeritud nägu mõjub harjumata silmale alul eemaletõukavalt. Kui

aga lähemalt oled uurinud seda tätoveerimise puhast ja peent tööd, joonte ja viigurite korrapärasust ja sümmeetriat, siis hakkad viimaks tunnistama, et sarnane näo ilustamine ei olegi inetu. On ju alati inimesed oma nägu ilustanud. Ja kui moodne naine seda teeb värvidega, siis oli maoori sõduri valulisem näoilustamise komme ka vastavalt „mehelikum.“ Ka maoori naise tätoveeriti, kuid vähe ja ainult abielulisi. Nimelt tätoveeriti neil lõug.

Nüüd on tätoveeritud näod maooride seas jäänud haruldasteks. Need vanad möödunud sajandi sõjamehed, kes tätoveerimisest veel lugu pidasid, on kõik hauda varisenud. Kuid Aucklandi muuseumis on üks terve tuba täis vanade maoori pealikute ja sõjameeste maalid, kus näo tätoveerimised on püütud võimalikult täpsalt edasi anda. Ja kauem kui muidu peatud nende maalide ees, vaatad intelligentseid ja julgeid nägusid ning mõtled, kui mitmesugune ja erinev võib olla arusaamine ilust.

*

Maoorid, nagu teisedki Vaikse ookeani rahvad, olid inimestesõjad. Harilikult annab see tunnustust rahva väga madalast kultuuritasemest. Sellepärast paneb imestama, et maoorid, keda ühes kõigi poliineeslastega võiks pidada Vaikse ookeani

Talvine supelus maooride maal.

Maoori lapsed suplevad soojavee tilkides.

aristokraatiaks, ka pidasid kinni sarnasest metsikust kombest.

Kuid maoorid oskasid seda ka küllalt veenvalt põhjendada. Kõik on ju tundmuste ja arusaamiste asi. Eurooplased leiavad, et inimestesöömine on metsikus, maoorid leiavad aga, et eurooplased on lihtsalt rumalad — ei kasuta head liha! Kui mõned teised metsinimesed Vaikse ookeani saartel sõid sageli ära oma naisedki, kui lihasöömise himu tuli peale, siis oli maooridel selles asjas oma kõrge „kõlb-luse moodsupuu“ — süüa võis ainult vaenlast. Võib olla, et mõnigi sõjakäik oli tingitud inimliha saamise vajadusest, kuid oma lähedasi inimesi ei puudutatud. Maoori ei saanud lihtsalt aru sellest, miks oleks pidanud ta mahalöödud vaenlase jätna ussidele süüa, kui talle ka endale see liha ometi maitses väga hea. Sellepärast ei mõistnud nad pakehat, kes neid tappis sõdades määramata arvul, kuid kõik liha ajas maa sisse, nagu oleks see roojane. Nemaad muidugi ei talitanud valgetega nii rumalasti. Misjonäride õpetused

Maooride vana abielupaar.
Taat ja eit naudivad tsivilisatsiooni mõnusi.

ei suutnud tuua ju ühtki praktilist põhjust, mispärast inimeste liha ei peaks sööma. Oleks nad seda suutnud selgeks teha, et inimliha mõjub tervisele halvasti! Kuid ei. Nad olid kõik parima tervise juures ja eriti hea tunne oli pärast inimese söömist...

Aga kord mõjus inimesesöömine siiski halvasti. Võib olla, oli siin tegemist küll rohkem misjonäri kurja silmaga. 1865. a., kui inimesesöömine oli juba jäämas haruldaseks, Hauhau suguharu tappis ära inglise misjonäri. Hauhau poosid ta üles ja jõid ta verd. Pealik Kereopale meeldisid millegi pärast misjonäri silmad ja ta otsustas need alla neelata. Selle toimingu juures jäi aga üks silm pealiku kurku kinni ja ta arvas kohe, et see on vist halb tunnusmärk. Nii ka oligi, sest pealik püüti hiljem kinni, anti kohtu alla ja hukati (ning jälle valged ei söönud teda ära!).

Inimliha söömisel oli sõjas väga tähtis otstarve. Kui mindi sõjakäigule, moonavoore kaasa ei viidud. Oli valida ju kahe võimaluse vahel: kui võideti, andis vaenlaste liha rikkaliku moonatagavara ja võis korraldada lõbusaid sööminguid suurte tulede ääres; kui nad aga kaotasid, siis söödi neid endid ja moonavoori kaasavedamine oli igal juhtumil ülelligne. Kui saak oli nii rikkalik, et seda korraga ei suudetud ära süüa, siis hoiti vange elus ja tarvitati neid vajaduse järele. Ei tundud ju sel ajal liha konserveerimist ja elusalt oli seda kõige kergem alal hoida. Muidugi võis juhtuda vahest ka nii, et vangidele jõudis väljaspoolt abi. Siis võisid osad kiiresti vahetuda ja sööjad muutuda söödavateks. Igatahes oli see nii võidetu kui võitja silmis täiesti loomulik ja keegi ei mõelnudki protesteerida! Halvemal juhtumil võis nuriseda ainult sõjaõnne puudumise üle.

Ometi on nüüd inimestesöömine täiesti ununenud. Kui veel mõni aeg tagasi mõni vana maoori tudikene mäletas, et inimlihal oli peaaegu sealiha maitse, ainult magusam, siis noored ei taha sellest enam heameelega kuulda, et nende esivanemad on olnud inimsööjad. Inimpõlve kestel on valgete õpetus nii palju mõjunud, et maoorid peavad inimestesöömist metsiku-

INSENER MICKEY

Ameerika piibri kummalised eluviisid.

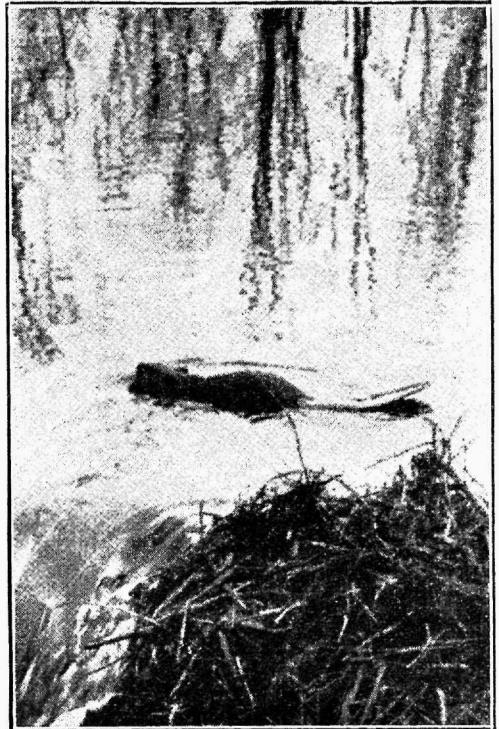
„Välis-Eestile“ kirjutanud Paul Guillemot*).

Aastal 1534, ajal, mil kuulus hispaania maadevõitja Pizarro Mehhikos valutas inkade muinasjutuliselt rikkad hõbedakaevandused, Jacques Cartier, üks esimesi prantsuse asunikke Põhja-Ameerikas, nägi esmakordselt piibreid praeguse Kanada ja Ühendriikide piiril, suure St. Lawrence jõe piirkonnas.

Selle looma nahk osutus tähtsamaks allikaks kõigile nendele rikkustele, mida alul ammutati Põhja-Ameerika mandrilt. Järgnenud sõjalistes kokkupõrgetes inglaste ja prantslaste vahel Põhja-Ameerikas oli suuremaks tagantkihtajaks mitte niivõrd maanälg, kui ah-

*) Autor, kes põlvneb Kanada esimestest asustajatest prantslastest, elab Ühendriikides, Detroitis, kus omab mitmeid sõpru kohalike eestlaste hulgas. Vana loodusevaatlejana ja jahimehena jagab ta alamal „Välis-Eesti“ lugejatega oma tähelepanekuid Ameerikas juba haruldaseks muutuva metslooma — piibri eluviisidest, Michigani osariigi põhjapoolsetes osades.

Toim.

Ehitusmaterjali veol.

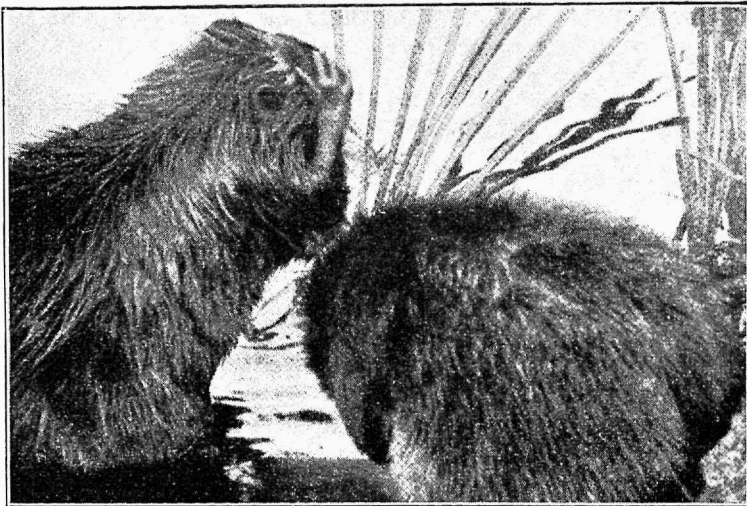
seks. Ja lõppeks ei ole neil nüüd selleks ka enam vajadustki. Nende esiisadel oli inimliha ainuke kättesaadav liha, sest mingisuguseid loomi Uus-Meremaal ei olnud. Isegi suured jaanalinnu taolised linnud olid lõppenud otsa. Nüüd on aga muud liha küllalt — on ju karjakasvatus kujunenud Uus-Meremaa tähtsaks tuluallikaks.

Nüüd, kus pärismaalased on lõplikult leppinud uue olukorraga ja pakeha valitsusega, on nende arv hakanud jällegi veidikese kasvama. Kuid kas see maoriisid kui rahvust Uus-Meremaal suudab veel päästa, on teine küsimus. Saades haridust ja omandades euroopalikud kombed ning harjumused, kauaks jäävad nad veel oma külladesse! Vähemalt kaotavad nad kõik selle, mis neid turisti silmas teeb huvitavaks...

Jäävad ainult veel pärismaalised kohtade luulelised nimetused, mida inglased on püüdnud hoolega säilitada: siin linnad ja külad Rotorua, Vhakarevareva, Taumarunui, Te Kuiti, Paengaroa, Onehunga jne.; mäed — Tongariro, Ruapehu, Ngauruhoe; järved — Manapouri, Rotoiti, Rotoehu (roto-järv), Rotomahana, Pukaki jne. sadasid teisi nimesid.

Ainult uematel, suurematel linnadel on ingliskeelsed nimetused. See on inglastele küllaltki suur „endaohverdamine,“ sest need pärismaalised nimetused, mis eestlastele tunduvad võrdlemisi kerged hääldada, võivad väänata välja harjumatu inglase keelepaelad...

Ja nende kohanimede kui ka muuseumiesemete kaudu kõneleb kord tulevastele põlvedele minevik Uus-Meremaa kangelaslikust rahvast maooridest, kes hävinesid oma maad kaitses.

Kõik piibrid on suured moenarrid.

Aja, mis piiber on tööst vaba, ta kulutab söömisele, magamisele ja — enese ilustamisele. Kummagist soost piibritel on alumises kehas osas erilsed õlnäärmed, kust nad tagumise jala suure varba abil pigistavad välja õli, millega „tehakse tualett“, mis kestab tunde.

nus piibrinakkade järele. Viimased piibrisid „rahaüksusena“ kaupade vahetamisel kogu New Yorgi ja Quebeci vahelisel maa-alal enam kui sada aastat.

Kõige rohkem on neid loomi praegu säilinud Michigani osariigi põhjaosas, Superiori järve kallastel. Sajandi vahetuseks olid nad juba peaaegu täielikult hävitatud ka sellest piirkonnast, kuid järgnenud karmimate jahikeeldude tõttu on neid tänapäeval siginenud jälle arvalt kuni 20.000-ni.

Kõige suurema piibri, keda olen eales näinud, kohtasin 1928. aastal Crisp Point'i ligiduses, Superiori järve piirkonnas. „Vanapoiss“ oli juba aastates, minu hinnangus võis ta olla sündinud umb. 1900. a. paigu. Kaalult oli ta umb. 100 naela raskune. Suurim ja raskeim piiber, kellest varem kunagi olin kuulnud, kaalunud 111 naela; keskmise suurusega piiber kaalub harilikult poole vähem.

Loomad on vabas looduses niivõrd ergad, et nad inimest üldse enda lähedusse ei lase. Enne, kui kohtasin selle „julgema“ vanapoisi, tuli mul asjata läbi rännata kuni 52 piibrite asukohta, nende ehitatud paisusid ja „elumaju“ mitmesugustes veekogudes Two Hearted Riveri (kahe-südamega jõe) piirkonnas Superiori järve kaldail. Olin seadnud enesele ülesandeks jäädvustada

piibrite päevast tegevust filmilindile. Ehkki olin suutnud teha vargsi mõningaid ülesvõtteid nendest loomadest töö ka juba varem, sain kõige õnnestunumad ülesvõtted siiski vaid sellest Two Hearted Riveri naabruses leitud piibrist, kelle ma oma vaatlustel endamisi ristisin Mickey'ks.

Esimene, mille mulle selgitas oma töö juures Mickey, oli see, et hajutas ühe mu lapsepõlvest juurdunud kujutelmist. Olin poisikesena kuulnud, et piibrid oma ehitustöödel kannavad ehitusmaterjali endi laial sabal. Mickey aga oma saba müürsepa labidana ei tarvitanud.

Aga enne, kui viin teid Mickey kodusse, kilomeetraliausele järvele, mille ta kujundanud vaevalt 10-jala laiusest ojast, annan lühida tutvustava ülevaate piibrite elust üldiselt.

Kui juhtute kunagi augustis või septembri alul Põhja-Ameerika metsatihnikute jõgedel või ojades silmama kaht paaris rändavat piibrit, siis teadke, et nad on noorpaar, kumbki umbes paariaastane, kes otsimas endile parajat paika kodu loomiseks. Juhul, kui nad leiavad paraja sügavusega veekogu, mida ümbritsevad lehtpuude salgad, asuvad nad kohe ehitama „pesa.“ Ehitusmaterjaliks tarvitavad piibrid kas puud, mulda, kive ja muda, ehk kõiki

Kannatlikult täidab piiber inimkäega paisu sisse lõhutud auku.

neid kolme. Vundament jõe põhjas on läbimõõdus 12 kuni 20 jalga, üleval, vee pinnal aga on ehituse laiuseks ainult 3 kuni 6 jalga. Kui juhtub, et ümbruses kõik suuremad ja sobivamad veekogud on juba „okupeeritud” teiste piibrite poolt, — noh, siis ei jää uustulnukail üle muud, kui valivad mõne vähema, vaba veenire, ehitavad sellele paisu ja seega „oma tuba, oma luba” — lai veteväli — on käes.

Enne paisu ehitamist noorpaar sooritab põhjaliku tutvustusretke piki oja ülespoole, uurides, kas oja pole üks niisuguseid, mis teatud aastaegadeks kuivab hoopis. Kui aga ojas vihmaaegadeks on oodata suuremat veevoolu, ehitavad piibrid ettevaatuseks oma kodujärve tammist ülespoole veel teise, vähema tammi. Selleks, et suurenev veerõhk ei viiks tammi ära, ehitatakse tema keskosa nõrgemana, kust järsku tõusev vesi hõlpsasti rõhub läbi, tammi täielikult purustamata.

On järv valmis, asutakse ehitama maja. Kui toitu, s. o. kõlbuliku koorega lehtpuid ümbruses küllaldaselt, seltsib noorpaarile veel teine ja mõnikord kolmas paar uustulnukaid. Majad ehitatakse lähestikku ja ühendatakse talveks valmispanitava toiduvaraga, s. o. kallastelt mahahammustatud puude tüvedega. Selline „ühisasula” on tihti kuni 40

jalga pikkuselt ja veepinnal kuni 10 jalga laiusest. Igasse majja sünnib suve jooksul 2 kuni 6 noort.

Piiber on ehitusmeistrina mitte üksnes puutöö, vaid ka müüritöö tundja, kasutades oma ehituste ja paisude kindlustamiseks ka veekindlat savi. Juhtumil, mil vesi koduõjas kipub kuivama, ja kui naabruses leidub teine veenire, kaevab piiber sealt abikanali, mis toob oja uued veehulgad. Kui püünistesse sattunud piibrile tungib kallale mõni teine metsloom, võitleb ta selle vastu surmani; kui aga läheneb metslooma asemel kütt ise, ei tee piiber muud, kui tõstab pea kohale oma esimesed käpad, justkui hoidudes löögi eest, ja vahib inimesele otsa niivõrd paluva pilguga, et seda ei kannatavat välja isegi vanad piibrikütid.

Oma „suurt vanapoissi” Mickey’t nägin esmakordselt ühel hilisel õhtupoolikul 200 jala kauguses.

„Kui tahad, et piiber sind ei kardaks, siis räägi temaga. Samaselt, nagu tehakse vahet lindude laulus, tunneb ta ära, kas su hää on küllalt usaldatav,” oli mind üks vana trapper hoiatanud mõni päev varem. Tegingi nõnda. Minu halloo hüüdele vastas Mickey valju sabalöögiga ja oli kadunud.

Arvasin juba, et loom on sama arg nagu teised, keda olin kohanud, ent sa-

mas ilmus Mickey jälle, ujudes aeglaselt minu suunas. Ronis välja paisu äärele ja vahtis mind sealt ligi tunni, kuni ööpimeduseni, — sulpsatades aga tagasi vette nendel kordadel, mil katsusin temale läheneda veelgi. Selliselt harjutasin teda enesega kuus päeva. Seejärel, kui ta mind lubas juba 50 jala kaugusse, tegin temast filmikaameraga ülesvõtteid 18 päeva kestel, töötades iga päev kuni kolm tundi. Ka Mickey'le valmistasin tööd sellega, et iga päev lõhkusin tema paisus paraja augu, mida ta kohe parandama tõttas. Selleks tarvitas ta 2 kuni 5 tolli jämedusi puutüvesid teispoolt oja kaldalt, kus näris neid maha oma esimese, tugevalt väljaarenenud, terava hammaspaariga. Ainuti laskus ta järve põhja, keerutades sabaga üles muda, mis parandatavale kohale täitis plaastri aset. Igal hommil Mikey suvatses ilmuda tööle otse minutilise täpsusega. Mõnel päeval ujus

kohale ka Mickey abikaasa ühes kahe lapsega. Jälgis mind ja mu filmikaamerat kaugelt, usaldamata tulla lähemale, mehele appi.

Kui lahkusin, tundsin tõsist kahetsust, et ei saanud vanale töömehele astuda ligi ja suruda tänumeeles tema kätt. Küllap ta mäletas mind ka hiljem. Vähemalt talvel, mil piibri päevane tegevus vähem väsitav ja lihtne, oli tal aega küllalt murda pead mu kummaliselt tülitava külaskäigu üle. Piibrite talvitamispaikades nende majad, mida nägin mitmel korral hiljem, pakuvad tõesti huvitavat pilti. Kui pakane ulatab paarikümne kraadini, tõusevad piibri lossi katusest aurupilved, millest võib järeldada, et piiber enne seda, kui vesi kattus jääga, oskas vöõbata oma maja seinad veekindla savimudaga selliselt, et püsis ventilatsioon. Sest vastasel korral ju lämbuks jää alla kogu piibri pere.

O-ü., Kodukäsitöö

Tallinn, Harju 48.

**Eesti rahvuslikke
käsitöid**

Oli G. Hackenschmidt Eesti tugevaim maadleja?

Insener J. Vambola mälestusi Hackenschmidtist Peterburis.

Meie ajakirja eelmises numbris ilmunud mälestustele Eesti suurima jõustiklase Hackenschmidt seiklustest Inglismaal ja Ameerikas võime siinkohal tuua lisaks ka kirjelduse tema maadleja-karjääri algaegadest Peterburis veerandsada aastat tagasi, nii nagu nendest jutustas meie kaastöölisele Hackenschmidt hästisõbraks ins. V a m b o l a, kes olnud Peterburi eesti jõukarastuse seltsi „Kalevi“ esimeheks selle asutamisest 1900. a. kuni 1918. a. „Kalevi“ endistest liikmetest paljud praegu asuvad Eestis. Veel l. a. 1. mail kogunenud neid hr. Vambola poolt korraldatud kokkutulekule Tallinna Piritale 18 meest.

Peterburis nähtud Hackenschmidt esmakordselt 1902. a. kevadel. Noormees ilmus vene pealinna heade soovustega Tallinna jõustiklaste tolaaegselt treenerilt Andrushevitsšilt, kelle hoole all teatavasti said oma esimese maadleja-kooli ka Lurich ja Aberg. Seega Hackenschmidt satus kohe headesse kättesse, asudes elama dr. Vladislav K r a j e v s k i juure, keda tol ajal loeti vene jõustiku isaks. Dr. Krajevski oli tuntud oma vastutulelikkusega spordiharrastajatele, tema suurepäraselt varustatud võimlemiskabinetti võis tulla harjutama ka iga mees tänavalt. Krajevski võimaldanud Hackenschmidtile tasuta ülalpidamise kõiges, lubanud Hackenschmidtil isegi kanda oma torukübaraid. Ainult korra juhtunud Hackenschmidt tarvitama torukübarat, mida Krajevski vajanud ise, millele siis teener jooksnud järele maneeži, kuhu Hackenschmidt oli läinud harjutama.

Vene pealinna tolaaegne jõustikumaa-ilm oli koondunud n. n. Peterburi Atleetika Seltsi ümber, mille presidendiks ja tegelikult ka ülalpidajaks oli tuline jõustikusõber, keiserlik tallmeister krahv Georg Ribopierre. Viimane, olles tutvunud Hackenschmidtiga Krajevski kaudu, andis noore eesti maadleja atleetika seltsi

treeneri Eugen de Paris' hoole alla, kes olles ise vaid teisejärgu maadleja, tundis aga hästi maadlustehnikat. Sai treener õpetanud Hackenschmidt kaks nädalat, tuli noorel maadlejal kohe astuda tulle. Esimesed jõukatsumised Peterburis olid Hackenschmidtil kahe asjaarmastaja, — vene sakslase Paul Schmeling'iga ja Guido Meyeriga, kes varem oli korduvalt tulnud vene asjaarmastajaks-esimaaadlejaks. Hackenschmidt seljatas mõlemad. Krahv Ribopierre'i huvi Hackenschmidt vastu tõusis. Et veenduda Hackenschmidt võimistes lõplikult, saatis Ribopierre telegrammi Pariisi, kutsudes sealt tolaaegse võitmatu maailmameistri Paul P o n s'i esinema Peterburis. Pons oli tuntud oma gorilla-kehaehitusega, oli pikkuselt 2 versoki üle kuue jala ning pikkade kätega, mis ulatusid alla põlvede. Ins. Vambola, kes ise suur sõrmevedaja, mäletab teadvat, et üksnes parema käe pika sõrme pikkus olnud mehel 13 sentimeetrit. Põhjus, miks kardeti, et Hackenschmidtist „ei saa asja“, oli nimelt tema väikene kasv, — 166 sentimeetrit.

Pons'i saabumise eelõhtul korraldatud Peterburis ülevenemaalised esivõistlused tõstmises. Nendel võistlustel esines ka Hackenschmidt. Tema tugevaimaks vastaseks võistlustel oli Orenburgi kubermangust, kaupmeeste perekonnast pärit tõstja Jelisejev. Võistlustel osutunud vasema käega tõstmises tugevamaks Jelisejev. Seevastu aga kõiges kolmes tõstevõttes, — rebimises, surumises ja lükkamises, saanud Hackenschmidt 36 naela rohkem, jättes seega Jelisejevi üsna taha. Tõstmiste ajal olnud huvitav jälgida, kuidas Hackenschmidt alul katsunud tõsta 7 puuda 30 naela, aga ei suutnud. Kuna võistlusel kaalu võidud ainult suurendada, aga mitte vähendada, katsunud ta järgmiseks 8 puuda, siis 8 p. 10 naela, 8 p. 20 naela, — aga kõik asjata. Viimaseks katsunud ta 8 p. 30 naela, ja lükanud selle raskuse üles

puhtalt. Alles hiljem, 1904, a. Aleksander Snamenski (vene mõisnik, jõustiklase nimega William Moor), püstitanud uue rekordi, lükates üles 10 puuda korraga. Hackenschmidt sai tõstevõistlustelt ülevenemaalise esimese auhinna ja kuldau- raha.

Kõik tähtsamad jõustikuvõistlused Peterburis, noil aegadel, toimusid krahv Ribopierre'i maneežis Ismailovi polgu kasarmute juures. Päev pärast tõstevõistlus- te lõppu oli maneež täis valitud publikut, tolleaegse kõrgema kihi esindajaid, ohvit- sere, daame, ajalehtede kaastöölisi jne. Toimus maadlemine. Sest Pons oli jõud- nud pärale. Maadluspõrandale, mis nüü- disaja harilikest maadlusmattidest oli pal- ju suurem, — 8 meetrit igat kanti, — ko- gunesid vahekohtunikud, eesotsas krahv Ribopierre'iga. Üks vahekohtunikest olnud ka nende ridade jutustaja, insener Vambo- la. Kell (sisis vilet märguanneteks ei tarvi- tatud) oli krahv Ribopierre'i käes. Maad- lusajaks oli ette nähtud kaheminutiliste vaheaegadega 3×10 minutit.

Esimese voo ru alul Hackenschmidt jooksis ära Paul Ponsi eest, õigemini tema jalgade ja käte vahelt. Kui Hacken- schmidt sirutas käe välja, ei pääsenud ta vastase pika käe taha siiski temale ligi. Üheksandal minutil, kui oli asjata katsu- tud minna rinnutsi kokku, tegi Hacken- schmidt „tour-de-bras“ — haaras prants- lase käest ja viskas, ise mitte laskudes põlvele, vaid jäädes püstiseisakusse, oma vastase üle pea selili. Tolleaegsete reeg- lite järele, olles kukkunud õlgadele, pidi prantslane kohe kuulutatama kaotajaks. Kuna aga näit. ka Prantsuse saadik oli kohal, ei tahtnud Ribopierre „kaheldavat“ võitu ja ei helistanud kella. Võistlus jat- kus. Hackenschmidt hakkas vastasele pu- gema ligi.

Kohe teise voo ru alul Paul Pons laskus kummuli põrandale, mis tema hiigelmõo- tude juures oli ohutuim ja rahulikuim asend. Hackenschmidt püüdis asjata teda väänata selili. Vist 7. või 8. minutil Ha- ckenschmidt n. n. tagumise vööga, ilma et seejuures tal käed oleksid ulatanud kokku,

haaras Ponsi keha ümbert, tõstis ta põl- vel õhku, keeras üle pea, viskas prantsa- tades selja peale ja hüppas ise peale. Krahv vaatas, vaatas ja — kõlistas kella. Võistlus oli väsitanud mitte üksnes Ponsi, vaid ka Hackenschmidti niikaugele, et mõ- lemaid tuli lavalt ära kanda. Areenile pealtvaatajate ridadest lendasid alla müt- sid, binoklid, naiste kübarad, kepid jne.

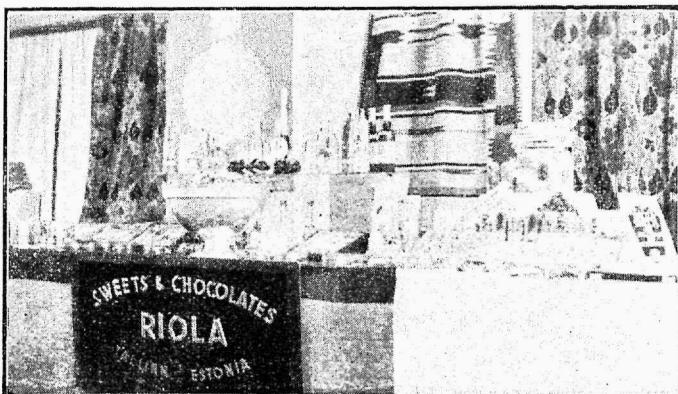
Samal aastal siirdus Hackenschmidt Pariisi, kus pani maha rea kohalikke suu- rusi, tulles Euroopa esimaadlejaks. Peter- buris käis ta veel kaks korda, aastatel 1904 ja 1905, kus jälle võitis kõik vasta- sed. Aga juba siis hoidus ta kõrvale Lu- richist ja Abergist, kes juba olid täies kuulsuses. Ins. Vambola hinnangus Ha- ckenschmidt kahtlemata olnud tugevam, kui olid Lurich ja Aberg. Kui Hacken- schmidt pidas paremaks nendega mitte maadelda, siis mitte sellepärast, et ta ei usaldanud oma määratud jõudu, vaid, na- gu oli seda tunnistanud ise, ta ei arvanud, et suudab nendega olla tasavägine „dip- lomaatias“ ja leidlikkuses. Kummagi, eriti Lurichi ootamata „trikkidest“ maadlemi- sel teab ins. Vambola jutustada päris uskumatult kummalisi lugusid. Kui hil- jem ameeriklane Gotch neid võitnud, siis küll vaid peamiselt varbaväänamisega ameerika „catch-as-catch-can'is“, kus kõik valulisemadki võtted lubatavad.

Abergiga puutunud Hackenschmidt välismail eraelus tihti kokku, mil nad pü- sinud heade sõpradena. Mäletades Hacken- schmidti hea inimesena, arvab ins. Vam- bola, et ta ühtlasi oli üks nendest vähes- test mõistlikest maadlejatest, kes, olles teeninud suuremad summad, suudavad „jätta järele“ õigel ajal ja taanduvad maadlusmatilt jäädavalt. Hackenschmidti — juba „eraisikuna“, on hiljem kohanud välismail ka Jaan Jaago, kes maadlejana on ka ise kõige rohkem tutvustanud väl- jaspool Eesti nime.

Loodame selles kirjutusseerias meie kuulsamate jõukangelaste kohta edaspidi tuua veel mõndagi „varemkuulmatut“, s. o. unustussevajanut ja siiski huvitavat.

T.

Nurk Eesti kauba-
proovide näitusele New
Yorgis.

Maiustusalnete väljapa-
nekud.

Ringvaateid välismailt.

Eesti saaduste näitus New Yorgis.

Haapsalu käsitööd äratasid tähelepanu. — Turismi propa-
ganda näitusel.

Möödunud sügisel ellukutsutud Eesti-Ameerika Kaubanduskoda asus energiliselt tööle, et elustada eesti kaupade väljavedu U. S. A-sse.

Meie kaubaväljaveo bilanss Ameerikaga on juba aastaid olnud Ameerika kasuks, kuna veame sealt sisse hulk tööstussaadusi, mis koguväärtuselt ületab Eesti odavahinnalise eksport-kauba.

Nüüd korraldas E.-A. Kaubanduskoda 22., 23. ja 24. jaanuaril k. a. New Yorgis hotell Biltmore ruumes Eesti kaubaproovide näituse, millest võttis osa üle 30 eesti firma igalt alalt. Eesti majandusministeeriumi vahetalitusel saadeti Ameerikasse järgmised kaubaproovid: maitseained, konserveeritud aiavili, kala, liha, siis kartulid, joovastavad joogid, tekstiil-saadused, vaibad, puu, paber, klaas, tsement, nahk, mänguasjad, kaseiin, kunstsarv, lina, turvas, õlid jne.

Näitust külastasid Ameerika suurkaubamajade ärijuhid, kes tulid isegi Bostonist, Philadelphias, Chicagost j. m. Näituse turistlik osa meelitas kohale reisi- ja turismi-büroode esindajaid ning koolide õppejõude.

Erilise tähelepanu osaliseks sai näitusel Haapsalu käsitöö. Üks New Yorgi suuremaid ajalehti „Sun“ kirjutab näituse kohta oma 21. jaanuari numbris muuseas järgmist:

„Eesti linnapea (Haapsalu. Toim.) valis ise näituse proovid, mis tõendavad peenkäsitöö kunsti, milles kuulsuse omab Haapsalu juba palju aastaid.“

Kaheveerulises artiklis, mõnede ülesvõtete eesti neidudest ja nende käsi-

tööst, öeldakse kokkuvõetult: „Eesti kliimaolud soodustavad kudumise kunsti arendamist, kuna lumi püsib seal neli kuud, ja eestlased harrastavad talisporti, näit. suusatamist. Kootud asjad kuuluvad suure suusatajate pere varustuse hulka, kes sõidavad välja suusatama eriliste n. n. „lumerongidega“.

Neid tarvitatakse samuti saanisõidul, kui taksoautod ei saa liikuda suure lume tõttu (! Toim.) ja nendega sõidetakse hobusaanidel.“

Eesti kuurortidest mainitakse Haapsalut, kus on suvitatud end. Vene tsaari perekonna liikmed ja kus alles möödunud aastal viibinud ka Rootsi kroonprintsess. Kõik on ostanud sealt eesti kudumiskunsti esemeid ja isegi Greta Garbole on kootud Haapsalus eriline rätik.

Peale eelmainitud esemete huvitasid Ameerika kaupmehi meie konservid ja kunstsarve saadused, millele seal võib loota head turgu.

E.-A. Kaubanduskoja juures asub nüüd n. n. „alaline proovide näitus“ ja vastava asutise juhtivad jõud on alati valmis tegelema kõik võimaliku, et suurendada eesti saaduste sissevedu U. S. A-sse.

Samuti on lugu ka turismi propagandaga. Ameeriklased ja inglased on tuntud kui suuremad ja jõukamad turistid.

Püsiv side E.-A. Kaubanduskoja tege- lastega ja kavakindel propaganda sel alal kindlasti suurendab ameerika turistide arvu Eestisse, mis meile eriti tähtis just meie kuurortide tutvustamisel.

Nurk Eesti kauba-
proovide näitusel New
Yorgis.

Tabelid, konservid ja piimasaadused.

Eesti kauba ja turismi propagandanäitusele New Yorgis aitasid suurelt kaasa ka kohaliku eesti seltsi daamid ja mõned kunstnikud.

Jääb ainult loota, et see ilus algatus ei ununeks niipea ja mõlemalt poolt peetakts tihe side meie kasuks tehtava töö korralduses.

Ank.

Eestlane suurim piimatööstur Austraalias.

Endine Siberi „võikuningas“ Kr. Sander Sydney rikkamaid eestlasi. — Visa töömehe muhtlik elukäik.

Austraalias on eestlasi, kes aastakümne jooksul on jõudnud õige jõukale järjele. Eriti mainimist on leidnud mõnigi kord varem juba Sydneys elutsev piimatööstur Kristjan Sander.

Hiljuti tõi „Judisleht“ Kr. Sanderi elukäigu kirjelduse, mis annab tunnistust selle edasipüüdliku mehe visadusest oma elujärje ja jõukuse rajamisel.

1901. a. on ta 18-aastase vaese poisina kodumaalt siirdunud Samarasse, Venemaale, kust raha kogudes rändas edasi Siberisse. Seal tegutses ta äri alal ja asutas koos järelsõitnud vennaga 1905. a. Irkutskis piimasaaduste äri, mis lühikese ajaga kujunes suuremaks äriliseks ettevõtteks terves Siberis.

Aastate möödudes omas Sander Siberis üle 20 juustuvabriku ja meierei, Irkutskis 8 suurt piimasaaduste kauplust ja neli paremat vabrikut. Peale muu omas ta veel Baikali järve kaldal Siberi suurima klaasivabriku.

Oma tööstuste saadusi ekspordeeris Sander peaaegu igasse maailmakaarde; tema ärid võtsid niivõrd laia ulatuse, et teda hakati hüüdma „Siberi võikuningaks“.

Kui puhkes Vene revolutsioon, kaotas Sander kõik, mis tema visa töö ja energiaga oli saavutanud, pääsedes ise vaid õnnekombel mahalaskmisest.

Sander, olles tol ajal Irkutskis ajuti-seks Eesti konsuliks, päästis vanglast ja mahalaskmisest palju suguvendi, saatis nad omal kulul kodumaale veel enne, kui opteerimise komisjonid said oma tegevust alustada.

Ta ise aga pääses kodumaale alles 1921. a. jõuluku pantvangide vastastikuse vahetamise tõttu peale kauast kinniistumist Butörka vanglas ja vangilaagris.

Ent nüüd oli ta sama vaene mees, kui kodumaalt 20 aasta eest lahkudes.

Õnneks oli temal mõnedelt Taani firmadelt saada vähemaid summasid. Need kätte saanud, sõitis ta kodumaalt Hiinasse oma sinna põgenenud perekonna juure. Peale lühiajalist peatust Hiinas sõitis ta koos perekonnaga 1922. aasta keskpaiku Austraaliasse.

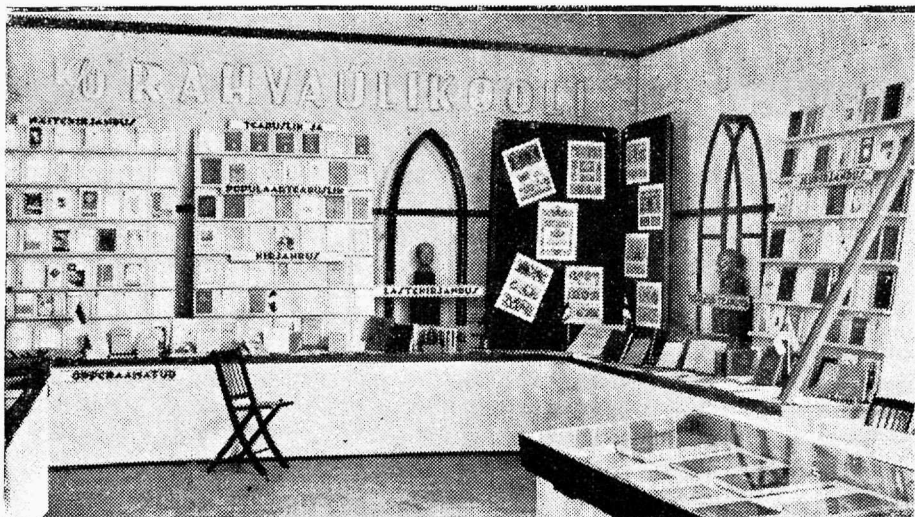
Ka Austraalias oli tema olukord alul väga raske, sest ta ei osanud veel küllaldaselt inglise keelt ja puudus raha 5-liikmelise perekonna ülalpidamiseks.

Sanderi õnneks oli tollal Austraalias juustutööstus veel võrdlemisi algastmel. Ei osatud valmistada isegi hollandi juustu. Sander aga, kui selle ala spets, sai peagi juustumeistri koha ühes suuremas tööstuses, teenides esialgu 6—8 £ nädalas. Töötanud juustumeistrina kolm aastat, kogus ta raha ja asutas juba iseseisva piimasaaduste tööstuse Sydneyst 250 miili kaugusel asuvas Taree linnakeses, kust hakkas Sydneysse saatma rööska piima, koort, suhkrujäästist ja jääd. Asi läks hästi. Varsiti oli temal peale piimasaaduste kesklaod veel 8 suurt kauplust. Ühtlasi varustas ta röösa piima ja koorega ka üle saja teiste kuuluvate piimakaupluste, millest 20 olid eestlaste omad.

Mõne aasta möödudes kasvas Sanderi kapital, vaatamata kriisiaegadele.

Ettevõtted andsid temale aastas juba tulu üle 8000 naela, s. o. ligi 15 milj. E. senti.

Tänapäeval on hr. Sander jällegi mitmekordne miljonär. Tema tööstus Austraalias tegutseb praegugi suure eduga, ja saab aina suuremaid tulusid.

Nurk raamatu-aasta näitusel Tallinnas, veebruari kuul.

Kodumaa sõnumid.

Poliitilises elus osutub pöördpunktiks veebruaris toimuv rahvahääletus. Praegu seltskondlikud organisatsioonid, rahva kutseesinduslikud koondised jne. üle maa on võtmas seisukohti ja selgitamas, kuidas kaasa aidata rahvuskogu kokkutulekuks, milleks teatavasti peetakse rahvahääletus 23., 24. ja 25. veebruaril. Organiseeritud seltskond üle riigi valmistub eeloleva rahvahääletuse läbiviimiseks, milleks kohtadel luuakse seltskondlikud komiteed. Ametlik aparaat selleks on juba moodustatud. Sel puhul peaministri aset. Kaarel Eenpalu omas kõnes omavalitsustegelaste nõupidamisel jaanuaris, tähendas: „Poliitilisi aktsioone oleme harjunud oma seniste viiside kohaselt kujutlema mingi lahkheilise võistlusena. Nüüd tulevad jätta need kujutlused ja vanade traditsioonide jälgimine. Kui oleme oma tööga lõpule jõudnud, eks meil ole siis ka aega oma lahkuminekuid kaaluda ja arutleda.“

*

Uue eelarve-aasta alguseks 1. aprilliks s. a. on nüüd selgunud, et järgmise aasta riigi eelarve kujuneb 73 miljoni krooni suuruseks. Esialgu oli tuleva-aasta tulused arvestatud 72 miljonit krooni, kuid majandusministeerium pidas võimalikuks tulude osa suurendada 1 miljoni krooni võrra.

Avalikeks töödeks määras majandusministeerium veeteedevalitsuse käsutusse 23.000 krooni. Sellest 10.00 krooni

läheb Prangli saare sadama, 10.000 krooni Pirita muulide ehitamiseks ja 4000 kr. Tallinna sadama vana reisijatehoone lammutamiseks.

Väliskaubanduse läbikäik 1935. aastal, võrreldes eelmisega, tõusis 19,8 prots. võrra. Sissevedu suurenes 24,4% ja väljavedu 16,1%, andes väljaveo ülekaalu sisseveost 11,3 miljonit krooni eelmise aasta 13,7 milj. krooni vastu. Aktiivne väliskaubanduse bilanss, milles väljavedu on suurem sisseveost, on kestnud Eestil järgemööda juba viis aastat.

Väljavedu koguse järele on tõusnud peagu igal väljaveoainel. Tunduvalt on läinud tagasi vaid metsamaterjali eksport, mis tingitud erakorraliste lankide raiumise ärajäämisest.

Märgatav on ka meie ostude tõus Inglismaalt. Saksamaaga seevastu on kaubavahetus tasakaalustumas. Suure passiivsuse meie kahjuks on annud kaubavahetus Ameerika Ühendriikidega. 1935. aastal oli Eesti kaubavahetus Ühendriikidega passiivne 5,6 milj. ja 1934. a. 3,5 milj. krooniga.

Kaubandustööstuskoja kogutud andmetel on Eesti laevanduse praegune välisvõlgnevus minimaalne. Varem oli valitsenud arvamine, et viimaste aastate kestes ostetud aurikute eest laevaomanikud võlgnevad välismaale õige suuri summasid. Kogutud andmetest aga selgub, et laevade ostmisel on talitatud

ettevaatlikult — laevad on ostetud amortisatsiooni summade arvel.

Tänavune talv Eesti kaubalaevastikule osutub võrdlemisi raskeks. Prahihinnad on nii madalad, et laevade tegevuses hoidmine end vaevalt tasub. Väljavaated kevadiseks hooajaks aga on märksa soodsamad. Ka Vene vedudele läheb kevadel õige mitu Eesti laeva. Kuid vene prahid ei moodusta Eesti laevade üldtonnaazist siiski kuigi suurt protsenti. Eesti laevade üldarv ulatub praegu neljale sajale. Neist on sada laeva välissõidus.

Balti meresõidulaevadel teenivate meremeeste palgaolude reguleerimiseks on moodustatud riikidevaheline komisjon, kes oma töödega lähemal ajal loodab jõuda lõpule. Uue navigatsiooni-hooaja aluks loodetakse palgaasjad ajada korda kõikidele meremeestele.

Esimene Eesti raamatu suurnäitus toimus Tallinna kunstihoones 3.—8. novembrini s. a. Näitusel esinesid kõik Eesti kirjastajad oma paremikuga. Näituspäevadel esinesid õhtuti loengutega kunstihoones rida eesti kultuurtegelasi ja kirjanikke. Näitusel toimus suurejooneline raamatuloterii odavate loosidega, kus võitudeks olid üle 4.000 raamatu. Loterii leidis elavat kasutamist. Külalastajaid käis näitusel üle 20.000.

Riigi klassi-loterii juhatus on koostanud 2. klassiloterii kava, mis algab k. a. märtsikuul.

2. klassiloterii on võitude poolest palju suurem kui eelmine. Kava kohaselt loositakse 1. klassis 5000 võitu ja üks preemia, kokku kr. 85.035.— suuruses. Teises klassis tulevad loosimisele samuti 5000 võitu ja üks preemia kr. 93.679.— summas. Kolmandas klassis on võitude kogusumma veelgi suurem — kr. 103.195.— ja neljandas klassis loositakse 41248 võitu ja üks preemia kr. 624.744.— suuruses. Kolmes klassis on peavõit kr. 25.000.—, kuna viimases klassis võib õnnelikul juhusel võita kr. 100.000.—.

Piletid hinnad on nagu 1. klassiloterii juures: üksikpilet maksab kr. 2.— ja pileтираamat (4 piletit) — kr. 8.—.

Võidu korral I, II või III klassis võivad pileтираamatud kõik 4 piletit, kuna IV klassis langeb igale raamatule kindlasti üks võit.

2. klassiloterii piletid tulevad müügile märtsi algul. Loosimised toimuvad mai algul, juuli lõpul ja septembri algul.

Riigi 1. klassiloterii on üle ootuste hästi õnnestunud. Juba piletite müügile tulekul oli nõudmine nende järele suur ning lühikese ajaga müüdi kõik piletid läbi. Arvatavasti püsis rahva huvi ka 2. klassiloterii vastu.

Tartu linnale ja rahvale kujunes suuropäevaks 1. veebruar, mil üle riigi kogunesid sinna vabadussõjaaegse Tartu vabatahtlike pataljoni liikmed, eesotsas end. pataljoni ülema res.-leitn. Kaarel Eenpalu ja praeguse lahingkaaslaste ühenduse esimehe toim. Jaan Taklajaga. Vabatahtlike pataljon tuli kokku Tartusse oma järglase, Tartu õppurmalevkonna külalisena, kuna viimane pühtises sel päeval oma aastapäeva.

Päeva kestel linnas toimunud aktustel ja koosviibimistel esines kõnedega ka peaministri aset. K. Eenpalu, kes muuseas avaldas soovi, et neile koolinoortele üle maa, kes vabadussõja päevil lahinguisest minnes esimestena aitasid kaasa poliitilise tahte kujundamisel ja olid selle tahte levitajaks, tuleks püstitada monument Tartus.

Vabariigi valitsuses võeti vastu ja pandi riigivanema dekreediga maksma põllutöölise õnnetusjuhtumite vastu kindlustamise seadus. Haigusravi põllutöölisele antakse riigi kulul. Raskeimate vigastuste puhul riik maksab pensiooni. Põllutöölise esimese kahe nädala ravikulud peab tasuma tööandja.

Heliplaatide valmistamine Eestis saab teoks riigi ringhäälingu algatusel, kes omale tellis välismaalt gram-mofoniplaatide valmistamise seaded. Kuna eestikeelseid heliplaate varem valmistasid ainult välismaa firmad, kes arvestasid ainult „mineva kaubaga“, lorilauludega jne., siis loodetakse sellest sammust tõhusat abi muusikakultuurilise taseme tõstmiseks rahva hulgas.

Viljandis ilmnas suurem pettuslugu, kus kahelt Uue-Võidu valla pere-naiselt oli üle 6000 krooni välja pigistanud kelm naine — Juuli Lemming. Petja rääkis, et temal olevat kõikvõimas „Seitsme Moosese raamat“, mille vahele pannes raha võib soovida, mida aga süda igatseb, ja raha paisub kahekordseks summaks.

Elanike arv Tallinnas näitab viimastel aastatel järjekindlat tõusu. S. a. algul oli Tallinnas elanikke 141.399, sellest mehi 62.088 ja naisi 79.311.

30. jaanuaril mälestati Tallinnas „Estonia“ teatris Eesti populaarseima näitleja Paul Pinna 35. aastast tegevust lavaval. Saalitäis rahvast avaldas oma ületamatule lavameistrile ja pailapsele sooja tunnustust ja tänu. Veel hiljuti pühtises P. Pinna oma 50 a. sünnipäeva.

A. T.

Organiseeritud Välis-Eestist.

Eesti raamatu 400. aasta juubelipidu ja Välis-Eesti päev Sydneys.

Sydney eestlaskond otsustas väärikalt hinnata seda suurt rahvuslikku tähtpäeva ja selleks moodustati seltsi juure raamatu 400 a. juubelikomitee, kes varakult alustas eeltöödega, et juubilari auks korraldada rahvusliku eeskavaga pidu kujuneks selle tegevusaasta suursündmuseks siinsete eestlaste peres.

7. detsember oli määratud Eesti raamatu juubeliaktuse tähtpäevaks. Ühes sellega pühitseti ka Välis-Eesti päeva.

Raamatu juubelipeo komitee poolt koostatud päevakohane ja sisukas eeskava algas avakõnega komitee juhataja E. Jürgensi poolt.

Huvitava pooletunnilise kõnega eesti raamatu arenemisest esines hr. Viru.

Järgmiseks tuli ettekandele elava pildina „Esimene õppetund.“ Kitsas talukambri, vilkuva peerutule valgel, jagab ema oma linalaka tütrekesele esimesi aardeid oma vaimusalvest. See pilt äratas mälestusi kaunist kodutarest nii mõnegi eestlase südames. Seltsi segakvartett kandis hoogsalt ette „Nurmelille“ ja „Kevadlaulu.“ Hr. Straussi poolt mõjuvalt ettekantud katked „Kalevipojast“ ja meie teenelise baritonilaulja E. Jürgensoni soololaulud leidsid head vastuvõttu. Balletisoolo ühe meie noorema liikme, väikese Asta Kilpi poolt kujunes väga meeldivaks numbriks. Prl. L. Blumfeldi klaverisoolod andsid head tunnustust selle noore artisti kunstitehnikast. Järgnes elav pilt „Eesti Raamat väliseestlastele Linda kivina,“ ettekantuna hr. Heidepargi ja prl. Puusepa poolt. Hrad. Villemis, Nipman ja Melldorf kandisid ette „Fantaasia Eesti viisidest,“ milline pala alati kuulajaid köidab. Donald Reinthal ja Iris Villemis pühendasid pärja 400-aastasele juubilariile. L. Norrak selgitas lühikeses kõnes Välis-Eesti liikumise ja Välis-Eesti päeva tähtsust.

Lõppeks tuli ettekandele katkend hr. Heidepargi algupärasest näidendist „Valgusele,“ mis kujutab iseteadliku ja järelandmatu vallavanema jõukatumist vanameelse ja eestivaenulise paruniga valakooli huvide pärast. Näidend oma huvitavate dialoogidega ja õnnestunud tüüpidega, kus tegelastena esinesid pr. Nipman, prld. Heidepark ning Sabi, hrad. Strauss, Reinthal ning Vaga, leidis koosolijate poolt sooja tunnustust.

Ka äsjasaabunud aukonsul J. Kaivi austas oma ilmunisega aktust.

Belgia E. R. S. tegevusest.

Ühinemise peale vaatamata kestis eesti seltsis siiski teatud opositsioon. Et opositsiooni lõplikult likvideerida, otsustas Belgia Eesti Rahvuseltsi juhatus terves koosseisus lahkuda, vaatamata sellele, et suur enamus siiski toetas juhatusi.

Et asja selgitada, korraldati 19. jaanuaril seltsi ruumides omavaheline teedõhtu, millest erakorraliselt palju liikmeid osa võttis.

Pühapäeval, 2. veebruaril, peeti erakorraline peakoosolek. Koosoleku juhatajaks valiti seltsi esimees E. Pärli ja kirjatöimetajaks prl. Gutman.

Revisjoni toimkonna nimel teatas Michel Kalugin, et endine Belgia Eesti Selts ei ole senini veel üle annud oma kassaraamatut, peakoosoleku protokolliraamatut ja raamatukogus leiduvate raamatute nimekirja. Ühtlasi teatab, et praegune juhatus on kõigiti korralikult tegutsenud.

Järgmisena konsul E. Pärli kannab ette juhatuse lahkumise teadaande ning teatab, et juhatus ei lahku mitte usalduse puudumise tõttu, vaid, et uute valimistega saavutada kodurahu seltsis.

Seltsi esimeheks valiti tagasi konsul E. Pärli. E. Pärli võtab esimehe koha vastu sel tingimusel, kui kõik seltsiliikmed lubavad ühiselt võidelda seltsi huvide eest ja põhikirja piirides.

Teisteks juhatuse liikmeteks valiti: pr. H. Pelmas — esimehe abiks, pr. A. Kondor — kirjatöimetajaks, P. Kalugin — kirjat. abiks, J. Karu — varahoidjaks, prl. Puurman — laekuriks ja prl. N. Juht — laekuri abiks. Kandidaateks jäid hr. Tali ja pr. Öun.

Koosolek lahkus lootuses, et uue juhatusega saabub lõplik rahu seltsielus.

Helsingi Eesti Selts töötab raskustele vaatamata rahuldavalt.

Helsingi Eesti Selts on pidanud võitlema viimastel aegadel mitmesuguste raskustega oma tegevuses, kuid need ei ole tingitud mitte niivõrra seltsi juhtimisest, kui üldisest olukorrast Helsingi eestlaskonnas ja ka väljaspool.

Selts on elanud käesoleval aastal mitmeti reorganiseerimise tähe all: aasta ahul valitud juhatus kaotas suveks kvorum esimehe ja teiste liikmete Helsingist lahkumise tõttu. Sügise alguseks tuli vahetada Seltsi ruume. Septembris valiti uus

juhatus ja asuti Seltsi põhikirja muutmisele uute nõuete kohaselt, mis palju tööd nõudis ja veelgi pole lõppenud. Kuid vaatamata nendele erakorralistele oludele jõuti Seltsi liikmete omavahelise läbikäimise alal rohkem ära teha, kui sarnastes tingimustes soovi oleks võinud.

Peamiseks raskuseks Seltsi tegevuses on loidus Helsingi eestlaskonnas. Raske on vägisi midagi teha, kui ei ole kaasatuli-
jaid.

Seda rohkem hinnatav on nende tege-
laste hea tahe, kes kõigile raskustele vaa-
tamata ei ole keelanud oma jõudu Seltsi
juhtimisel tegevusse rakendamist. Jääb
ainult soovida neile parimat edu.

*
Hilisemast seltsitegevusest kirjutatakse
meile:

Möödunud aastal oli H. E. S.-il üle 70
maksumaksja liikme. See on kaunis suur
arv Helsingis elavate eestlaste kohta.
27. jaan. s. a. pidas selts aasta-peakoosole-
kut, kuhu oli ilmunud osavõtjaid kõigest
13 liiget. See nähe ei loo ülevat meeleolu
meie seltskondlikust elust, vaid on kurv
ja meeltmasendav. Kuhu on jäänud eest-
laste huvi ja armastusetunne oma asja
vastu? Mäletan, aastakümneid tagasi, kui
Eesti ei olnud veel iseseisev riik, kui suu-
red isamaa armastajad ja rahvustunde
eest võitlejad olid tol ajal ka H-ngis ela-
vad eestlased! Üksmeeles ja töövaimus-
tuses ei kardetud raskusi, vaid need või-
deti, ja selts võis uhkustundega vaadata
oma töö saavutustele.

Nüüd pole see kahjuks nii. Aasta-pea-
koosolekul lahkusid mõned vanemad tege-

lased seltsi juhatareest, nende aset täideti
noorte ja värskete jõududega. Seltsi uues
juhatuses on käesoleval korral ka kaks
noort akadeemilist jõudu. Juhatare koos-
seisus on ülekaal naiste käes. L. a. eelar-
vest jäi seltsile ligi tuhat marka ülejääki.
Soome võimude poolt on luba saadud en-
distel alustel edasi töötada.

Kevade lähenemisega ja uute jõudude
juuretulemisega on seltsi-kodus nüüd ju-
ba rohkem elavust märgata olnud. Seltsi
õhtutel — esmasp. ja neljap. — käib nüüd
rohkemal arvul rahvast koos, nende hul-
gas ka palju uusi ja noori eluröõmsaid
inimesi. Teha oleks seltsi töös palju. Meil
ei ole juba aastaid siin eesti näitemängu-
õhtuid olnud. Samuti eesti laul on unele
suikunud. Tuleks elustada lastepidusid
vanemate aegade eeskujul jne.

13. veebr. korraldas selts perekondliku
koosviibimise-õhtu loenguga ja muusika-
liste ettekannetega. Loenguga esines üliõp.
U. Sillaste. Nagu teada on U. Sillaste pä-
rast Soome ajalehed pidanud ägedaid su-
lelahinguid — poolt ja vastu. Sillaste pal-
jastas „Päevalehes“ Lapua kohvikus „Mus-
ta Karhu“ siseelu, samuti arvustas kibedalt
Soome hõimusuhteid. Tõe puudutami-
ne paneb ju sageli tormilained liikuma...

Esmaspäeva õhtud on edaspidi nähtud
ette naiste käsitöödele. Toogu kevade lä-
henemine uut elu ja töötahet meie seltsi
ellu! Toogu kevad endaga kaasa meie rin-
da uut soojuse tunnet ja lähendagu meid
üksteisele sõbralikul meelel. Seda vajab
meilt eestluse tunne ja meie ühine töö!

A. J.

Kompveki- ja shokolaadivabrik

RIOLA

Ek sport

Eriala: Karamellid,
pastila,
marmelaad.

Tallinn,
Kreutzvaldi 2.
Postkast 217.

Mitmesugust.

Saabunud ja labkunud väliseestlasi.

Möödunud kuul siirdus üksikuid eestlasi välismaale, kuna kodumaale saabunud ei ole teada.

Cunard White Star Line'iga sõitsid 13. veebruaril New Yorki ins. Hans Vörk ja tuntud maalikunstnik pr. Hilda Rätsep.

Rootsi—Ameerika liiniga sõitis jaanuari lõpul New Yorki prl. Valentina Aspari, kelle vanemad elavad Ameerikas.

Praegu on Rootsi—Ameerika liini kohalikul esindusel läbirääkimised kümmas Eesti Majandusministeeriumiga ookeaniauriku „Gripsholmi“ Tallinna sõidu asjus eeloleval suvel. Seda head võimalust otse kodumaale pääsemiseks tahavad kuuldavasti ameerika eestlased ohtrasti kasutada.

Eesti meremeestel Portugalis halvad päevad.

Eesti laevandusringkondi hoiatatakse tõsiselt, et nad Portugali ei jätaks maha Eesti meremehi, kuna Portugali seadused on selles suhtes karmid ja immigratsiooni võimude poolt saab neile osaks kõige halvem kohtlemine.

Portugali mahajäänud meremehed paigutatakse vanglasse, kust konsulil on võimalik neid vabastada ainult uue teenistuse leidmisel või repatrieerimise (kodumaale tagasisaatmise) korral. Isegi vangistatute hulgas leidunud haigete meremeeste paigutamine haiglasse ei ole konsulil korra läinud.

Muidugi peavad meremehed ka ise selle eest hoolitsema, et nad Portugalis kogemata laevadest maha ei jääks.

Väliseestlane muutis nime.

Kauge-Ida eestlane ning Välis-Eesti ühingu liige hr. Aleksei Philatov avaldas

möödunud aasta lõpul Tallinna perekonnaseisuametile soovi oma nime muutmiseks. 28. det. 1935. a. määrati hr. Philatovile, tema sellekohase soovi põhjal, uus nimi — Raevald.

Hr. Raevald teenib Harbiinis, International Savings Society's ning on kohapeal tuntud agara seltskonnategelasena. Hr. Raevald on juba kauemat aega Harbiini Eesti Seltsi esimeheks.

Välis-Eesti ühingu teated.

Ka käesoleval aastal kavatakse ühingu varustada end odava raamatute nädala puhul kirjandusega, et võimaldada Välis-Eesti organisatsioonidele väikeste kuludega täiendada oma raamatukogusid.

Ühingu korraline peakoosolek peetakse aprillikuus, millest teatatakse lähemal ajal kõikidele liikmetele. Peakoosolek tuleb pidamisele uue põhikirja järgi, mida saadetakse varakult kõikidele liikmetele tutvustamiseks. Selle põhikirja alusel kõik Välis-Eesti organisatsioonid astuvad lüduvahetada Välis-Eesti ühinguga.

Ühingu uuteks liikmeteks võeti vastu: Kirsch, Ernst, tööstur-ärimees, Kaunas.

Lina, Alfred, majaomanik, Tallinn. Vorupa, Theodor, laevakapten, Stockholm.

Välis-Eesti ühingu juhatus palub veel kord kõiki liikmeid, kellel möödunud aasta liikmemaks on tasumata, seda teha võimalikult enne peakoosolekut.

Öiendus.

„Välis-Eestis“ nr. 1, teates uute liikmete vastuvõtmise üle, on juhtunud nimes eksitav viga, mida palume öiendada: on Hilda Budaila, peab olema Bugaila.

Kadunud **Helmi Aug. tütar. Kraeman'i**

kohta palutakse teateid.

H. Kraeman on sündinud 25. aprillil 1899. a. ja viibis 1925. a. Mexikos, Tampico linnas, kus teenis mäekaevanduses. — Teateid palutakse saata aadressil: pr. Martha Kraeman, Kopli 22-7, Tallinn, Estonia.

Vastutav- ja tegevtoimetaja: Ed. Riisman.

Talitusjuht: B. Tiido.

Toimetus: J. Jaik, A. Nippak ja B. Tiido.

Ajakiri „Välis-Eesti“ ilmub Tallinnas iga kuu kord. Tellimisehind: välismail \$ 1.— aastas; Eestis, Lätis, Soomes ja Leedus Ekr. 2.50 aastas.

Väljaandja: Välis-Eesti Ühing, V.-Posti 8, ehk postkast 100, Tallinn. Telef. 426-60.

Tallinnas, 19. veebruaril, 1936.

O.-ü. „Vaba Maa“ trükk Tallinnas, 1936.

OSCAR STUDE, Tallinnas

Asutat. 1882 a.

EKSPEDITSIOONI ÄRI.

Inkasso — Kinnitamine — Laeva-
agendid.

Oma puksiirid ja laod raudtee
ühendusega. — Oma autopark.

Koninklijke Nederlandsche Stoomboot
Maatschappij, Amsterdam, esindaja. —

Osakonnad:

Pärnus, Pühavaimu 8.

Tartus, Ülikooli 44.

Valgas, Maleva 2.

Viljandis, Lossi 8.

Telegr. aadress igas kohas: „Studeos“.

Parim ühendus Eestiga

on kodumaa ajalehe tellimine.

VABA MAA

äripäeviti ilmuv iseseisev informatsiooni leht. Tema teatab kõigist täpselt ja ustavalt, mis sünnib tähtsamad kodu- ja välismaal. Sõnumite täienduseks ülevõtteid. Gori valmukad karikatuurid. Juhtkirjad asjatundjalit. »VABA MAA» on sisukam ajaleht. Tellimishind välismaale 1.15 dollarit kuus.

MAA HÄÄL

on kolm korda nädalas ilmuv maarahva ajaleht. Päevauudiste kõrval paneb erilist rõhku talupidamise ja põlluharimise uuendustele. Annab tasuta nõu arstimise, juriidilise, tehnilise ja maapidamise küsimuste üle. Tellimishind välismaale — 35 dollarit kuus.

ESMASPÄEV

on sobiv leht eestlastele välismaal. Annab üks kord nädalas huvitavaid lühemaid ja pikemaid kirjutisi ning piltiderohke ülevaate kodumaa elust. Rohkesti eesti nalja. Tellides kuueks kuuks — 90 dollarit.

RAHVALEHT

on kirev nagu elu ise. Toob kolm korda nädalas seda, mis teistel silmapaari vahele jääb. Seega alati elav, värsk ja huvitav. Piltiderohkem ajaleht Eestis. Tellides kolmeks kuuks 1.15 ja kuueks kuuks 2.25 dollarit.

PEREKONNALEHT

on parim jutuajakiri. Ilmub kord nädalas paljude värvi- ja piltidega. Toredaid lühijutte ja järgnevaid põnevaid romaane. Sekka võrtsikat nalja ja avajiteks peamurdmist. Tellides kuueks kuuks 1.45 dollarit.

Tellimised saata: „VABA MAA“
peatalitus, Tallinn, Estonia.

Elegantseid rõivaid on võimalik
valmistada ainult heast riidest.

A-S. „KREENBALT“

TALLINN

Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise vabriku A-S.

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O-Ü.

Sindi Tekstiilvabrikute Ühisuse
Eesti Niidivabriku O-Ühisuse

“ TOODETE SUURMÜÜGI KESKKOHT. ”

Väikemüük kõigis paremais riide-
ja segakauplustes linnas ja maal

Kõiksugu sortides

JUUSTU

valmistab ja
eksporteerib
välismaale

EESTI SEEMNEVILJA ÜHISUS

Tallinn, Valli t. 6
Telefon 426-36

J. Zimmerman & Joh. Mölder

Import-eksport kaubanduse kontor

Tallinn, Aia 5

Esindused: „AUBURN & CORD“
„NASH“
„PANHARD & LEVOSSOR“
sõidu- ja veoautod, lennukite vabrikute saadused jne.

Laos alati saadaval:

autokumme, autoosi, õlisid, kosmeetika aineid, raadio-aparaate, kirjutusmasinaid jne.

Eesti saaduste eksport.

10 suurt kuldauraha

10 suurt kuldauraha

KONSERVITÖÖSTUS

RUDOLF ANDERSON

asut. a. 1906.

Tallinn, Kotsebue 3. Telef. 440-99. Telegr. aadr. „Kilka“.

Eksporteerib igasuguseid kalakonserve.

Eriala karbikilud „P R E S I D E N T“.

Nõudke hinnakirju!

